

แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน : กรณีศึกษา
บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

นายกู้เกียรติ มิตรทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการจัดการการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2554

**Development Guidelines for Participation in the Conservation of
Mangrove Forest Resources : A Case Study Banhuaphrong
Bangyaphraek Sub-District, Muang District,
Samutsakhon Province**

Mr. Kukiart Mitthong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Resources Management
School of Agriculture and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
กรณีศึกษา บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสาคร

ชื่อและนามสกุล นายภูเกียรติ มิตรทอง

แขนงวิชา การจัดการการเกษตร

สาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. ดุสิต เวชกิจ
2. อาจารย์สมศักดิ์ พิริยโยธา

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2555

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. วติน อังคพัฒนากุล)

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ดุสิต เวชกิจ)

กรรมการ

(อาจารย์สมศักดิ์ พิริยโยธา)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสวธีรานนท์)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. คุณิต เวชกิจ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยเป็นที่ปรึกษา ทุ่มเทกำลังใจกำลังใจ ติดตามเอาใจใส่ในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องพร้อมให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด อาจารย์สมศักดิ์ พิริโยธา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่คอยให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ รองศาสตราจารย์ ดร. วศิน อิงคพัฒนากุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่สละเวลาอันมีค่ามาแก้ไขข้อบกพร่องและเสนอแนะความรู้ต่างๆ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ และสาขาอื่นๆ ที่ให้ความเมตตากรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้คุณธรรมและสิ่งดีๆ ที่เป็นประโยชน์ตลอดระยะเวลาที่ได้ศึกษาในหลักสูตรนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราโมทย์ โสจิศุภกร ที่ช่วยตรวจทานบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ดร. ปิ่นสักดิ์ สุรัสวดี ที่ช่วยให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ส่วนต่างๆ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่ช่วยประสานงาน และให้ความช่วยเหลือในการหาข้อมูลพร้อมคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณสมาชิกเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก และตำบลท่าจีน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหัวโพรง หัวหน้าศูนย์วิจัยป้าชายเลนสมุทรสาคร และพี่ ป้า น้ำ อา ชาวหมู่บ้านหัวโพรง ที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ขอบใจเพื่อน ๆ การจัดการทรัพยากรเกษตรทุก ๆ คนที่คอยช่วยเหลือแบ่งปันสิ่งดีๆ ศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสาคร โรงเรียนวัดบางหญ้าแพรก ที่ให้อีกาสทางการศึกษาและวิชาความรู้ต่างๆ เป็นแรงขับเคลื่อนส่วนนี้ กรมสารวัตรทหารเรือที่บ่มเพาะความอดทน ธรรมชาติชายฝั่งทะเลอ่าวไทย และอันดามัน ที่ให้ความรู้ ประสบการณ์ พร้อมความมั่งคั่งและความพยายามอันต่ำต้อยในการเป็นชาวประมงที่ผ่านมา

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง สำหรับเตี้ย และแม่ ที่ให้กำเนิดมาพร้อมถ่ายทอดความรัก การอ่าน การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายเพื่อรอคอยวันที่ลูกคนนี้สำเร็จการศึกษา พี่สาว พี่ชาย น้องชาย และหลาน ๆ น้องซี ผู้จุดประกายทางการศึกษา เหงือกน้อย หมูน้อย ที่คอยช่วยเหลือเรื่องเรียนพร้อมดูความเรียบร้อยของวิทยานิพนธ์และให้กำลังใจเสมอมา

ผู้เขียน กุญชรดี มิตรทอง

กรกฎาคม 2555

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน : กรณีศึกษา

บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ผู้วิจัย นายภูเก็เกียรติ มิตรทอง รหัสนักศึกษา 2539000063

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากรเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. คุณิต เวชกิจ (2) อาจารย์สมศักดิ์ พิริโยธา

ปีการศึกษา 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม 2) ความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน 3) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และ 5) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ คือชาวบ้านในหมู่บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 255 ครัวเรือน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้วิธีไคสแควร์ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษา พบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 55.3) อายุเฉลี่ย 33 ปี ผู้ที่สมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพรับจ้าง รายได้เฉลี่ย 14,370 บาทต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 7 คน และการเป็นสมาชิกกลุ่มของหมู่บ้าน (ร้อยละ 21.6) 2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ (ร้อยละ 96.6) และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ปีละ 1-2 ครั้ง 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีสัดส่วนสูงสุด รองลงมา การปฏิบัติการ การประเมินผล และการตัดสินใจวางแผน 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส รายได้ อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนปัจจัยด้านเพศ การศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และ 5) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าชายเลน จังหวัดสมุทรสาคร

Thesis title: Development Guidelines for Participation in the Conservation of Mangrove Forest Resources : A Case Study Banhuaphrong, Bangyaphraek Sub-District, Muang District, Samutsakhon Province

Researcher: Mr. Kukiart Mitthong; **ID:** 2539000063;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural Resources Management);

Thesis advisors : (1) Dr. Dusit Wechkit, Associate Professor; (2) Mr. Somsak Phiriyayotha; **Academic year :** 2011

Abstract

The objectives of this study were to study 1) household social and economic characteristics, 2) knowledge of and exposure to news about mangrove forest conservation, 3) participation in mangrove forest conservation, 4) factors affecting local community participation and 5) recommendations for forming guidelines for greater public participation in the conservation of mangrove forest resources.

The sample population consisted of 255 households in Banhuaphrong, Bang Yaphraek Subdistrict, Mueang District, Samut Sakhon Province. Questionnaires were employed to collect raw data. The data were then subjected to descriptive statistical analysis such as frequency distribution, percentage and mean. The relationship between the dependent and independent variables were analyzed using Chi-square technique with the significance level of 0.05.

The results indicated that firstly, a majority of the samples were married women 55.3 percent, with average age of 33 years. Most of them had completed primary school, and were employed with average household income of 14,370 baht per month. The average number of household members was 7, and 21.6 percent of the samples were members of a social group in the village. Secondly, 96.6 percent of the samples have heard about mangrove forest conservation and they received the news about once or twice a year. Thirdly, local participation was at their highest when dealing with their own benefit. The number of participants was lower during implementation, evaluation and planning phases respectively. Fourthly, factors affecting local participation in the conservation of the mangrove forest were age, marital status, income, occupation, being a group member, knowledge about mangrove forest conservation, and exposure to news about the conservation activities. On the other hand, the factors of gender, education level and number of household members were not related to participation in the conservation of the mangrove forest. Lastly, recommendations for ways to develop local participation in mangrove forest conservation at Banhuaphrong village were to expand local participation and to develop appropriate activities for mangrove forest conservation.

Keywords: Participation, Resources Conservation, Mangrove Forest, Samut Sakhon Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
สมมติฐานการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ	9
แนวคิดเกี่ยวกับการการอนุรักษ์	19
ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน	25
ข้อมูลเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก	30
ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่บ้านหัวโพรง	33
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	39
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	44
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	44
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	45
การเก็บรวบรวมข้อมูล	47
การวิเคราะห์ข้อมูล	47

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	49
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ	50
ผลการวิเคราะห์ความรู้และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ..	55
ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชน ในพื้นที่บ้านหัวโพรง	61
ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง	76
ผลการวิเคราะห์แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง	81
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	85
สรุปการวิจัย	85
อภิปรายผล	89
ข้อเสนอแนะ	93
บรรณานุกรม	95
ภาคผนวก	103
ก แบบสอบถาม	104
ข หนังสือขออนุญาตใช้สถานที่ และเชิญสนทนากลุ่ม	111
ค ศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาคร และการสนทนากลุ่ม	114
ง รายมือชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	116
ประวัติผู้วิจัย	118

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม	50
ตารางที่ 4.2 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	54
ตารางที่ 4.3 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการรับรู้ข่าวสาร	56
ตารางที่ 4.4 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการได้รับข่าวสาร	60
ตารางที่ 4.5 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจวางแผน	61
ตารางที่ 4.6 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ..	64
ตารางที่ 4.7 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์	69
ตารางที่ 4.8 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วม ในการประเมินผล	74
ตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง	77

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ภาพที่ 2.1 ป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก และบ้านหัวโพรง	31
ภาพที่ 2.2 แผนที่ตำบลบางหญ้าแพรก	34

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีต ประเทศไทยได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อยกฐานะของประชากรให้มีความก้าวหน้า มีรายได้เพิ่มขึ้น มีเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตของบุคคล การยกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลให้สูงขึ้นดังกล่าว กระทำได้โดยการนำรูปแบบของการนำทรัพยากรประเภทต่างๆ มาใช้ทำการผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นผลให้มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันก็ได้ทำให้เกิดปัญหาขึ้น กล่าวคือ ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะเร่งรัด ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสียหายขาดแคลน และเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากการใช้อย่างไม่ประหยัด ไม่มีการบำรุงรักษาและอนุรักษ์ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของปัญหานี้ ได้แก่ การขาดแคลนน้ำตามธรรมชาติเพื่อการเพาะปลูก เลี้ยงคน และสัตว์ ที่ดินขาดแคลนและเสื่อมคุณภาพ ทำให้การพัฒนาด้านการเกษตรมีปัญหา น้ำตามธรรมชาติล้นและในทะเลเกิดความเสียหายเป็นอันตรายต่อมนุษย์และสัตว์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ในขณะเดียวกันรัฐบาลได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยสนับสนุนแนวทางการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ตามวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมดั้งเดิม ภายใต้หลักการ คนอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างเกื้อกูล และสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมและพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นและชุมชน สนับสนุนการจัดการเชิงพื้นที่ พัฒนากลไกการจัดการร่วมที่ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งการจัดตั้งสภาสิ่งแวดล้อมชุมชนท้องถิ่น เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาของภาครัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในทุกขั้นตอน บนพื้นฐานขององค์ความรู้ ข้อมูลที่ถูกต้อง เปิดเผย โปร่งใส สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม เสริมสร้างบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างความตระหนักรู้และความตื่นตัวของสาธารณชน ในการดูแลคุ้มครองทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการบริหารจัดการน้ำ และมลพิษทางน้ำ การจัดการขยะและของเสียอันตราย รวมทั้งการจัดการภัย

พิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2555: 118-119) โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันเป็นกฎหมายสูงสุดที่เป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมของคนไทย มาตรา 37 บัญญัติไว้ว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชน ในการอนุรักษ์ และบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550: 19) ในส่วนของทรัพยากรป่าชายเลนนับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เพราะนอกจากจะมีคุณค่าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากต่อประเทศชาติแล้ว ยังคงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวประมงในท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การศึกษาวิจัย และความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศ

ในอดีต บริเวณพื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดสมุทรสาครอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรป่าชายเลนที่หล่อเลี้ยงชุมชนชายฝั่งชาวสมุทรสาคร และจังหวัดใกล้เคียงเรื่อยมา โดยเฉพาะป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตกเป็นป่าชายเลนผืนเดียวที่ค่อนข้างสมบูรณ์ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร และระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประชาชนทั่วไปนิยมอีกแห่งหนึ่ง แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันได้เกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งจากลมมรสุม การทิ้งขยะลงสู่น้ำลำคลอง การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าชายเลนลดลง แต่ปัญหาหลักคือ ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน อีกทั้งยังเข้าใจว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่ภาคส่วนต่าง ๆ ของจังหวัดสมุทรสาคร ยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หรือแม้แต่การหามาตรการเพื่อป้องกันดูแลรักษาพื้นที่ป่าชายเลน ในอนาคตป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสาครจะเสื่อมโทรมและมีพื้นที่ลดลง ปัญหาต่างๆ ก็จะทวีความรุนแรงขึ้น วิธีการที่จะแก้ไขหรือบรรเทาปัญหานี้ได้ คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนจากนักเรียน นักศึกษา ประชาชน และภาคส่วนต่างๆ โดยพื้นที่ป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก ในความดูแลของศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาครมีแนวเขตติดต่อกับบ้านหัวโพรง ดังนั้นการศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางการส่งเสริม การฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนให้ดียิ่งขึ้นในพื้นที่บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เสนอต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือนำไปปรับใช้กับพื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง
- 2.2 เพื่อศึกษาความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง
- 2.3 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง
- 2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง
- 2.5 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระทั้งหมด 3 กลุ่ม ปัจจัย 10 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน โดยมีตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชน บ้านหัวโพรง โดยสรุปมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ภาพที่ 1.1)

4. สมมติฐานการวิจัย

ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชน บ้านหัวโพรง

4.1 เพศ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.2 อายุ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.3 สถานภาพสมรส เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.4 การศึกษา เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.5 อาชีพ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.6 รายได้ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.7 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.8 การเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.9 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

4.10 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ครัวเรือนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งสิ้น 711 ครัวเรือน (อำเภอเมืองสมุทรสาคร, 13 มิ.ย. 54)

5.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

กำหนดตัวแปรได้ 2 ส่วน คือ

5.2.1 **ตัวแปรอิสระ** 1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการเป็นสมาชิกกลุ่ม 2) ปัจจัยด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และ 3) ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

5.2.2 **ตัวแปรตาม** การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

5.3 ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคม - 22 กรกฎาคม 2555

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 **การมีส่วนร่วม** หมายถึง การที่ประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน เช่น ร่วมในกระบวนการวางแผน ร่วมในการปฏิบัติการ ร่วมในการรับผลประโยชน์ และร่วมในการประเมินผล

6.2 **การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน** หมายถึง การที่ประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง รู้จักใช้ทรัพยากรป่าชายเลนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด เช่น ไม่ตัดไม้ หรือจับสัตว์ในพื้นที่อนุรักษ์ ไม่จับสัตว์น้ำในช่วงฤดูวางไข่ ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง เข้าร่วมในกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ หรือปลูกป่าชายเลน หรือเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)

6.3 **ป่าชายเลน** หมายถึง ป่าสงวนแห่งชาติอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก ในความดูแลของศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาคร กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.4 **บ้านหัวโพรง** หมายถึง บริเวณพื้นที่หมู่ 5 ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร บริเวณปากแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตก

6.5 **อายุ** หมายถึง อายุจริงของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่บ้านหัวโพรง

6.6 **สถานภาพสมรส** หมายถึง ประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ที่ยังโสด สมรสแล้ว หย่าร้าง และหม้าย

6.7 **การศึกษา** หมายถึง วุฒิการศึกษาสูงสุดที่ประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรงจบการศึกษา

รวมถึงผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี หรือสูงกว่า

6.8 อาชีพ หมายถึง การประกอบอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ ประมง รับจ้าง รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย ทำโรงงาน และอื่น ๆ

6.9 รายได้ หมายถึง รายได้หลักจากการประกอบอาชีพของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ น้อยกว่า 10,000 บาท 10,001- 15,000 บาท 15,001-20,000 บาท และมากกว่า 20,000 บาท

6.10 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรงที่อาศัยอยู่จริง

6.11 การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

6.11.1 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม

6.11.2 เป็นสมาชิกกลุ่ม แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ชมรมอวนดำ กลุ่มเกษตรกรทำประมง และกลุ่มอื่น ๆ

6.12 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หมายถึง ความรู้ของบุคคลในพื้นที่บ้านหัวโพรงที่มีต่อการใช้ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศโดยให้เกิดประโยชน์สูงสุด และพยายามที่จะใช้ทรัพยากรให้ยาวนานที่สุด มีการสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และเป็นการอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นต่อไปได้มีใช้ในอนาคตรวมถึงต้องกระจ่ายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน

6.13 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หมายถึง ความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ คนในครอบครัว เพื่อนบ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ และเสียงตามสาย

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง หรือพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

7.2 เพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเสนอต่อ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร เทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก ศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาคร และ โรงเรียนวัดบางหญ้าแพรก

7.3 สามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยไปพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ชนิดอื่น หรือนำไปประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรด้านอื่น ๆ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน : กรณีศึกษา บ้านหัวโพรง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐาน และแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยศึกษารายละเอียดในหัวข้อต่อไปนี้

1. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์
3. ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน
4. ข้อมูลเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก
5. ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่บ้านหัวโพรง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ

1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

ในปี พ.ศ. 2512 ได้เริ่มมีแนวคิดและวิธีการเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นสองแนวทางด้วยกัน

1.1.1 แนวทางแรก ส่วนใหญ่มีแนวคิดจากผลการวิพากษ์วิจารณ์ข้อผิดพลาดของการพัฒนาที่เน้นพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยการให้ความสำคัญสูงสุดต่อการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ปกป้องคุ้มครองสถานะโลก พิทักษ์สิทธิมนุษยชนและประสานการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเข้ากับค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญที่สุด การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด จะต้องเป็นทั้งจุดหมายและวิธีการ

1.1.2 แนวทางที่สอง เป็นแนวความคิดที่ยืนยันถึงความจำเป็นของการเสริมสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ และเห็นว่าการที่รัฐเข้าแทรกแซงโดยผ่านการวางแผนที่ดี การควบคุม และการสร้างวิสาหกิจที่ดี ล้วนแต่เป็นการขัดขวางมากกว่าการช่วยเหลือเพื่อพัฒนาทางเศรษฐกิจความ

พยายามทั้งหลายของรัฐ เช่น กระจายรายได้ การคุ้มครองสิทธิพลเมือง ตลอดจนการจัดหาบริการต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้แก่ตลาดได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ (เพิ่มศักดิ์ มกรากิรมย์ 2549: 204)

1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

กล่าวโดยสรุป รัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2550 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญ ดังนี้

1.2.1 ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น โดยจัดให้มีวิธีการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวไว้ด้วย

1.2.2 การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

1.2.3 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

1.2.4 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาริเริ่มโครงการ หรือกิจกรรมในนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

สาระสำคัญดังกล่าว มีผลให้ออกกฎหมายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เช่น กฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกฎหมายว่าด้วยระเบียบการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญยังเกิดขึ้นไม่สมบูรณ์ หลายเรื่องยังอยู่ในระหว่างการกำหนดขอบเขตของสิทธิ แนวคิด วิธีการ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลและชุมชน เพื่อตราเป็นกฎหมาย เช่น กฎหมายทรัพยากรน้ำ กฎหมายป่าชุมชน รวมทั้งกฎหมายว่าด้วยองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม และสิทธิของประชาชนในการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550: 114, 115)

1.3 ความหมายของการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาของผู้วิจัย ได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ มีทั้ง ความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งได้รวบรวมไว้ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (United nation 1981: 5) และรีดเดอร์ (Reeder 1974: 39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

กรณีกา ชมดี (2524: 11) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบ

เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

คูสิต เวชกิจ และคณะ (2548: 6) ได้สรุปความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการในชุมชน เช่น ร่วมในกระบวนการวางแผน ร่วมในการปฏิบัติการ ร่วมในการใช้ผลประโยชน์ และการร่วมในการติดตามประเมินผล

ประเวศ วะสี (2532: 22) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นความริเริ่มของท้องถิ่นในการทำให้เกิดการจัดองค์กร และเกิดการปรากฏขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำของชุมชน ผู้นำที่ทางราชการแต่งตั้งอาจจะไม่ใช่ผู้นำจริง ๆ ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ ผู้นำทางธรรมชาติ อาจจะเป็นชาวบ้าน เป็นพระ เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน เป็นครู เป็นใครก็ตามแต่สถานการณ์

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528: 5) ได้ระบุการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องครอบคลุมในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน และสังคมได้ร่วมทำกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่กระบวนการพัฒนาและให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาให้เท่าเทียมกัน
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโดยความสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย วางแผนดำเนินโครงการ และแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
3. การมีส่วนร่วมเป็นการเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากร เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรง
4. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิชาการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการเพื่อพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อส่วนร่วม

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ (2549: 47) ได้สรุปความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม มีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติตามแผน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลงาน สิ่งสำคัญ คือ การที่ชาวบ้านหรือประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินการทุกขั้นตอน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ได้สรุปความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วม

รับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

นิรุช ประสิทธิเมตต์ (2540: 8) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในความคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมมือปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างก็มีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความจริงที่ว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (2549: 216) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง เป็นกระบวนการที่ประชาชนซึ่งประกอบไปด้วยบุคคล กลุ่ม และองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ มีสิทธิหน้าที่และมีอิสระที่จะร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อเขาทุกขั้นตอน อาทิ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการแสดงความคิดเห็น และการวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการ การใช้ประโยชน์ ตลอดจนการติดตามประเมินผล และการจัดการแก้ไขปัญหาอุปสรรค การมีส่วนร่วมที่มีพลังมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรมร่วมกัน และมีประโยชน์ร่วมอย่างเท่าเทียมกันด้วย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10) สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มคนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจ และหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องมือประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการที่สุดนั้นจะได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นอยู่กับว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981: 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร
- 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
- 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายความหมาย พอสรุปได้ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชน หรือกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เห็นพ้องต้องกันเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อดำเนินการพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์กร เพื่อบรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

1.4 กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนา หรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วม จะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง 2526: 10)

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527: 36) ได้เสนอความหมายและหลักการสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันในเรื่องต่อไปนี้นำบรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนถึงความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหารูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมจัดแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

คูสิต เวชกิจ และคณะ (2548: 7) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การศึกษาสถานการณ์หรือการสำรวจทรัพยากร การศึกษาปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา การดำเนินกิจกรรม และการติดตามการประเมิน

อนุกรมน์ สุวรรณสทิศกร (2529: 29) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง

1. ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุม หรือปรึกษาหารือในการวางโครงการ วิธีการดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบ และการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมในโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์
2. ร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุม หรือปรึกษาหารือแล้วจะต้องร่วมในการตัดสินใจเลือกกิจกรรม หรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุด หรือเหมาะสมที่สุด
3. ร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์
4. ร่วมติดตาม และประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษา และประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

แชปปีน (Chapin, n.d.) อ้างถึงใน อนุกรมน์ สุวรรณสทิศกร (2529: 24) ได้ทำการศึกษาแบบของการมีส่วนร่วม และได้แบ่งแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committee)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)

องค์การอนามัยโลก (WHO/UNICEF. 1978: 41-49) อ้างถึงใน อรรถรา ธรรมาธิกุล (2550: 12) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผลและประการสำคัญคือต้องตัดสินใจด้วยตัวเอง
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน
3. การใช้ประโยชน์โดยประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

4. การได้รับประโยชน์ โดยประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์ จากชุมชนในพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน

ลี เจ. แครี่ (Lee J. Carry, 1976: 144) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วม (Aspects of Participation) ไว้เป็น 5 ลักษณะ คือ

1. เป็นสมาชิก (Membership)
2. เป็นสมาชิกผู้เข้าประชุม (Attendance at Meetings)
3. เป็นสมาชิกผู้บริจาคเงิน (Financial Contribution)
4. เป็นกรรมการ (Membership on Committees)
5. เป็นประธาน (Position of Leadership)

เดวิท แมทิวส์ (David Maethew, 2541) อ้างถึงใน จีรวุฒิ เสนาคำ (2541: 15-18) ได้เสนอหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประเด็นปัญหา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชน ขบคิดปัญหา ไม่เพียงแต่จากแง่มุมผลประโยชน์ของคนเท่านั้นแต่รวมถึงผลประโยชน์ของคนอื่นด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกในชะตากรรมร่วม และเป็นขั้นแรกของการกระตุ้นสำนึกของประชาชน และร่วมแก้ไขปัญหที่กำลังเกิดขึ้นกับชุมชนของตน

2. การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิจารณา เป็นกระบวนการตัดสินใจที่เชื่อมโยงใกล้ชิดกับการปฏิบัติ แม้การสนทนาจะยังไม่เห็นพ้องต้องกัน แต่เป็นการสร้างแนวกว้างๆ และเผยให้เห็นเป้าหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสำนึกความเป็นไปได้ของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นตัวช่วยเสริมสร้างพลังรวมหมู่

3. การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมระดมพลังรวมหมู่ของประชาชนมีความหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก เกิดจากกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิจารณา นำมาซึ่งการกำหนดแนวทางทั่วไปของการดำเนินกิจกรรม เผยให้เห็นผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกันของผู้เข้าร่วม และเป้าหมายที่อาจร่วมกันได้ กิจกรรมสาธารณะเกิดจากเป้าหมาย ร่วมกันของผู้คน จึงก่อให้เกิดการรวมพลังเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน

4. การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะ คือ การเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน โดยให้ชาวบ้านตัดสินใจว่าความพยายาม และกิจกรรมที่ดำเนินการใดมีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อชุมชนพวกเขา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมินและปรับเปลี่ยนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

อมรา พงศาพิชญ์ (2545: 20) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้เป็น

1. การร่วมในการวางแผน คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดลำดับความสำคัญตั้งเป้าหมาย กำหนดแนวทางดำเนินการ ติดตาม ประเมินผล และตัดสินใจ
2. การร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร และการประสานความร่วมมือ
3. การร่วมในการใช้ประโยชน์ คือ การนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และควบคุมทางสังคม
4. การร่วมในการได้รับประโยชน์การพัฒนาอย่างยุติธรรม
5. การร่วมในการประเมินผล เพื่อประชาชนในชุมชน จะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไป

จากกระบวนการและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ควรเริ่มจากการได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของหมู่บ้าน การค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การแก้ไขปัญหาคควรรวมกลุ่มทุกภาคส่วน ในการกำหนดวัตถุประสงค์ และแนวทางในการดำเนินงานการใช้ทรัพยากร และประสานงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ

1.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น องค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารในฐานะที่เป็นสื่อกลางในการแพร่ความรู้ และนำทางความคิดให้บุคคลได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติสร้างความตระหนักให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมได้นำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ทฤษฎีการกระทำทางสังคม ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชนและทฤษฎีแรงจูงใจ และทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร

1.5.1 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำทางสังคม ซึ่ง พาร์สัน และชิว (Parsons, and Shil, 1951: 279) ได้สร้างทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Theory of Social Action) ได้อธิบายถึงการกระทำของมนุษย์ (Action of Human) ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้ทางสังคมทั่วไป การกระทำใดๆ ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละคนระบบสังคมและวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล(System of Value Orientation)

- 1) บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)
- 2) ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (Social System)

3) วัฒนธรรม (Culture) ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ (Idea of Beliefs) ความสนใจ (Primary of Interest) และระบบค่านิยมของบุคคล (System of Value Orientation)

จากทฤษฎีดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การกระทำหรือพฤติกรรมของคนในสังคมขึ้นอยู่กับความสนใจและค่านิยมของบุคคลในสังคมนั้น ซึ่งจะเกิดจากความเข้าใจด้วยเหตุผล ค่านิยม ประเพณี และทัศนคติของบุคคลนั้น การใช้สิ่งเร้าที่เหมาะสมจะนำไปสู่การที่บุคคลในสังคมหรือหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมภายในหมู่บ้านนั้น โดยการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ เช่น การที่ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเข้าใจด้วยเหตุผลว่า ป่าชายเลนนั้นเป็นทรัพยากรที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ และทำอย่างไรจึงจะทำให้ทรัพยากรถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และให้มีการสูญเปล่าน้อยที่สุด

1.5.2 ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน และทฤษฎีแรงจูงใจ (อำนาจ อนันตชัย 2531: 126-127 อ้างถึงใน อรรถรา ธรรมาวุธ 2550: 17) ได้ให้ข้อเสนอว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียนเพื่อให้ผู้ถูกเกลี้ยกล่อมกระทำในสิ่งที่พึงประสงค์ และผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปในการเกลี้ยกล่อมเพื่อให้เกิดความเชื่อ โดยจะต้องคำนึงถึงระดับความรู้ของผู้ถูกเกลี้ยกล่อม เวลา และสถานที่ด้วย

นอกจากนี้ อำนาจ อนันตชัย ยังได้กล่าวถึงหลักการเกลี้ยกล่อมว่า จะต้องอาศัยพฤติกรรมของมนุษย์ สัญชาตญาณ การศึกษาอบรม และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมรอบตัวคนเรา และการเกลี้ยกล่อมจะได้ผลดีต้องสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้งให้เกิดศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อม ซึ่งมีคล้ายคลึงกับทฤษฎีแรงจูงใจ

1.5.3 ส่วนทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory) ของมาสโลว์ (Maslow, n.d.) อ้างถึงใน อารี เพชรสุด (2530: 18-21) เกี่ยวกับแรงจูงใจของการกระทำของมนุษย์ และอธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อบำบัดความต้องการของตน ความต้องการเหล่านั้นจะมีลำดับ ขึ้นน้อยไปหามาก เมื่อความต้องการใดไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้มนุษย์กระทำ พฤติกรรมที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้น ความต้องการดังกล่าวมีลำดับขั้นตอน 5 ชั้น คือ

- 1) ความต้องการทางด้านสรีระ (Basic Physiological Needs) คือ ความต้องการอาหาร เสื้อผ้า อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัย
- 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety and Security Needs) ความต้องการที่ยังจัดว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน เป็นความต้องการความปลอดภัยในการทำงานเพื่อจะทำงานต่อไป
- 3) ความต้องการเข้าสังคมและพวกพ้อง (Social and Affinitive Needs) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นหลังจากความต้องการสองขั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้วบุคคลจะเริ่มต้องการ

เป็นที่ยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน ต้องการมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

4) ความต้องการมีศักดิ์ศรีและมีสถานะ (Needs for Self-Esteem and Status) ความต้องการให้คนอื่นยอมรับนับถือ มีความภาคภูมิใจในตัวเอง มีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจ และมีสถานภาพในทางสังคม

5) ความต้องการมีสัจการแห่งตน หรือทำให้ชีวิตมีความหมาย (Needs for Self-Realization and Fulfillment) เป็นความต้องการขั้นสูงสุด ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า 2 เปอร์เซ็นต์ของประชากรที่จะสามารถได้รับความพึงพอใจจากความต้องการขั้นนี้ ลักษณะของผู้มีสัจการแห่งตน คือ เป็นบุคคลที่มีลักษณะทำอะไร โดยมีเป้าหมาย มีบุคลิกที่เป็นจริง มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่โอ้อวด เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีธรรมะ และจริยธรรม มีความกล้าหาญ มีวินัยในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นบุคคลที่บูรณาการ คือ มีความราบรื่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งความคิดและการกระทำ ไม่มีความขัดแย้งภายในใจตน

จากทฤษฎีดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การที่ประชาชนไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือองค์กรประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรมากน้อยเพียงใด จะต้องทำให้เกิดความเชื่อว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นมีประโยชน์ และประสงค์ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ซึ่งการเกลี้ยกล่อมและการจูงใจเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลเกิดความเชื่อ และพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

1.5.4 ทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร (Communication Theory) การทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ต้องอาศัยการสื่อความหมายในการริเริ่มจัดตั้งในการดำเนินงานทั้งนั้น เช่น การวางแผนงาน การจัดกิจกรรมหรือโครงการในชุมชน

โรเจอร์ (Roger, 1973: 45) ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับของใหม่กับกระบวนการติดต่อสื่อสารไว้ว่า การที่บุคคลจะมีการรับของใหม่นั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนตัว และช่องทางการสื่อสาร ดังนี้

1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนตัว ซึ่งได้แก่ อายุของบุคคล สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงรายได้ ขนาดที่ดิน การถือครองที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่างซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา

2) ช่องทางการสื่อสารความรู้หรือกระบวนการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร หรือแหล่งกำเนิดสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร

ช่องทางการสื่อสารความรู้ เป็นวิธีการที่ผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร แยกได้ 2 ลักษณะคือ

(1) ช่องทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นการถ่ายทอด

ข่าวสารผ่านสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์อื่น ๆ

(2) ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งข่าวสารกับผู้รับข่าวสาร

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971) อ้างถึงใน สุริยา ยีขุน (2534: 29) ได้กล่าวถึงการรับรู้วิทยาการ ข่าวสารใหม่ จะมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นการรับรู้ (Awareness Stage) หมายถึง การได้รับรู้วิทยาการสมัยใหม่ครั้งแรก แต่ยังไม่มีการแสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม

(2) ขั้นความสนใจ (Interest Stage) หมายถึง เมื่อได้รับความรู้ใหม่แล้วแสวงหาข่าวสาร ความรู้เพิ่มเติม

(3) ขั้นการไตร่ตรอง (Evaluation Stage) หมายถึง บุคคลเริ่มคิดไตร่ตรองในผลดีผลเสียของความรู้ใหม่เพื่อการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำ

(4) ขั้นการทดลอง (Trial Stage) หมายถึง การนำความรู้ใหม่ไปปฏิบัติเพื่อทดลองก่อนยอมรับ

(5) ขั้นยอมรับ (Adoption Stage) หมายถึง ขั้นตอนที่บุคคลนำความรู้วิทยาการใหม่ไปใช้อย่างเชื่อว่าจะใช้ได้ผล

โรเจอร์ (Roger, 1973: 45) กล่าวอีกว่า สื่อสารมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ การแพร่ กระจายข่าวสาร รวมทั้งสามารถในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ และสื่อบุคคลมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มากกว่า

สรุปได้ว่า การติดต่อสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมและสัมพันธ์กัน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน หรือชุมชนเพิ่มมากขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

2.1 ความหมายของการอนุรักษ์

จากการศึกษาของผู้วิจัย ได้มีผู้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ มีทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งได้รวบรวมไว้ ดังนี้

Owen O.S (1971) อ้างถึงใน สามัคคี บุญชะวัฒน์ และคณะ (2552: 3/7) กำหนดความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างชาญฉลาดเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดของเสียและการสูญเปล่า รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพและการเสริมสร้างให้ทรัพยากร

สามารถใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

เกษม จันทรแก้ว (2539) อ้างถึงใน สามัคคี บุญยะวัฒน์ และคณะ (2552: 3/7) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้อย่างฉลาด ประหยัดของที่หายาก และปรับปรุงของที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น

นิวัติ เรืองพานิช (2546) อ้างถึงใน สามัคคี บุญยะวัฒน์ และคณะ (2552: 3/7) กำหนดความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้อย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะอีกด้วย (time and space) อีกด้วย

จากคำจำกัดความของคำว่าอนุรักษ์ข้างต้น พอสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสูญเสียน้อยที่สุด โดยคนอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไปรุ่นลูกหลานโดยทั่วถึงกัน

2.2 หลักการอนุรักษ์

เกษม จันทรแก้ว (2530) อ้างถึงใน สามัคคี บุญยะวัฒน์ และคณะ (2552: 3/9-3/13) ได้แบ่งหลักการอนุรักษ์ออกเป็น 3 หลักการ ดังนี้

2.2.1 หลักการที่ 1: การใช้อย่างยั่งยืน ทรัพยากรทุกประเภท ทุกกลุ่มต้องมีแผนการใช้ที่ยั่งยืน (sustainable utilization) ซึ่งต้องมีการวางแผนการใช้ตามสมบัติเฉพาะตัวของทรัพยากร พร้อมทั้งมีการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม ที่จะใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับชนิดของทรัพยากร ปริมาณการเก็บเกี่ยวเพื่อการใช้ ช่วงเวลาที่จะนำมาใช้ ดังนั้นต้องให้ความสำคัญกับการใช้ที่มีเหตุผล และการใช้อย่างฉลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การใช้อย่างมีเหตุผล (rational use) คือ การใช้ทรัพยากรนั้นๆ เมื่อถึงเวลาจำเป็นที่จะใช้ ถ้ายังไม่จำเป็นหรือยังไม่ถึงเวลาใช้ก็เก็บไว้ก่อน

2) การใช้อย่างฉลาด (wise use) เมื่อถึงเวลา หรือมีความจำเป็นที่จะใช้ทรัพยากรนั้นๆ ต้องใช้อย่างชาญฉลาด คือ ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วมสูงสุด ใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด และสูญเสียน้อยที่สุด

2.2.2 หลักการที่ 2: การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เมื่อมีการใช้ประโยชน์แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรมอาจเนื่องมาจากใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม นำมาใช้มากเกินไปเกินความสามารถในการปรับตัวของระบบนิเวศเกิดขึ้น เก็บเกี่ยวบ่อยเกินไปและไม่ถูกต้องตามกาลเวลาจำเป็นต้องทำการฟื้นฟูให้ดีเสียก่อน จนทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ตั้งตัวได้สมบูรณ์เหมือนเดิมพร้อมนำมาใช้ประโยชน์ได้ในโอกาสต่อไปอาจใช้เวลาในการฟื้นฟู การกำจัด/

บำบัด หรือการทดแทนที่ยาวนานแตกต่างกันไปในแต่ละทรัพยากร

2.2.3 หลักการที่ 3: การสงวนของหายาก ทรัพยากรบางชนิด/ประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรที่เป็นสิ่งมีชีวิต หากมีการใช้มากเกินไป หรือมีการแปรสภาพเป็นสิ่งอื่นอาจทำให้ทรัพยากร/สิ่งแวดล้อมบางชนิดลดน้อยลง ดังนั้น หากปล่อยให้มีการใช้เกิดขึ้นแล้วอาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้ จำเป็นต้องสงวน หรือเก็บไว้เพื่อเป็นแม่แบบในการผลิตให้มากขึ้นจนแน่ใจว่าผลผลิตปริมาณมากพอแล้วจึงนำมาใช้ประโยชน์ได้

หลักการอนุรักษ์ทั้ง 3 หลักการนี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน กล่าวคือ ต้องใช้ร่วมกันตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต้องพิจารณาให้คิดว่าจะมีทรัพยากรใช้ตลอดไปหรือไม่ ถ้าใช้แล้วทรัพยากรใดที่มีความเสื่อมโทรมเกิดขึ้น หรือถ้าสิ่งใดใช้มากเกินไปจำเป็นต้องมีการสงวน หรือเก็บรักษาไว้ ขั้นตอนของทั้ง 3 หลักการนี้มีการผสมผสาน/บูรณาการกันเสมอ

2.3 วิธีการอนุรักษ์

จากหลักการการอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น เกษม จันทรแก้ว (2530) อ้างถึงใน สามัคคี บุญยะวัฒน์ และคณะ (2552: 3/9-3/13)) ได้แบ่งวิธีการอนุรักษ์ตามหลักการอนุรักษ์ออกได้เป็น 8 วิธี ดังนี้

2.3.1 การใช้อย่างยั่งยืน (Sustainable use) หมายถึง การใช้หลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น บริโภคทางตรง ได้แก่ การกิน การแปรรูป หรือการใช้ทางอ้อม ได้แก่ การเห็น ได้ยิน/ได้ฟัง ได้สัมผัส การให้ความสะดวก เป็นต้น ขึ้นอยู่ประเภทของทรัพยากร คือ

1) ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดเปลือง มีหลักการดังนี้

ต้องควบคุมและป้องกันไม่ให้ทรัพยากรประเภทนี้มีสิ่งปนเปื้อน ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตได้ เช่น การควบคุมป้องกันการใช้น้ำสารกำจัดศัตรูพืชมิให้ปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำและส่งผลกระทบต่อในรูปของห่วงโซ่อาหาร และในที่สุดก็จะมาถึงมนุษย์ เนื่องจากทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดเปลืองถึงแม้จะมีปริมาณมากและมีการฟอกตัวเองโดยธรรมชาติได้ แต่เนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ผลที่ตามมาคือ มีการใช้ทรัพยากรประเภทนี้จำนวนมากขึ้นไปด้วย ทำให้การฟอกตัวเองโดยธรรมชาติไม่สามารถช่วยให้ทรัพยากรกลับสู่สภาพเดิมในเวลาอันสั้นได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้การศึกษาแก่ประชากรให้ทราบเกี่ยวกับการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างถูกต้อง รวมทั้งการมีกฎหมายควบคุมการใช้ทรัพยากร โดยการออกกฎหมายที่ทันต่อเหตุการณ์และมีบทลงโทษที่เฉียบขาด เพื่อป้องกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ระมัดระวัง หรือป้องกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความเห็นแก่ตัว อันจะส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมได้

2) ทรัพยากรที่ทดแทนได้ มีหลักการดังนี้

จัดระบบนิเวศภายในลุ่มน้ำให้ได้ตามเกณฑ์ธรรมชาติ ซึ่งโดยธรรมชาติ นั้นจะมีการควบคุม ชนิด ปริมาณ สัดส่วน และการกระจาย ในแต่ละระบบอย่างเหมาะสม ถ้ามีความปกติในระบบ ไม่ว่าจะเป็น ชนิด ปริมาณ สัดส่วน และการกระจายอย่างใดอย่างหนึ่ง กฎของธรรมชาติจะเป็นตัวควบคุมทรัพยากรชนิดนี้ควรใช้เฉพาะส่วนที่งอกเงย หรือส่วนที่เพิ่มพูน (increment) ทรัพยากรที่สามารถทดแทนได้ส่วนใหญ่เป็นพวกที่แตกแขนง หรือมีการเกิดขึ้นทดแทนเสมอ ซึ่งส่วนที่เกิดขึ้นมาใหม่เพิ่มขึ้นจากปริมาณเดิมที่มีอยู่ ถือได้ว่าเป็นส่วนที่งอกเงย หรือเพิ่มพูนขึ้น ดังนั้นถ้านำเฉพาะส่วนที่งอกเงยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ก็จะทำให้มีการใช้ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป และหากจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรประเภทนี้ควรใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการนำเอาทรัพยากรมาใช้ ทรัพยากรแต่ละชนิดมีรูปแบบในการใช้เทคโนโลยีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่ ซึ่งถ้าใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมแล้ว จะทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระบบนั้นมีการสูญเสียจากการใช้น้อยลง และสิ่งที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดทุกครั้งที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชนิดนี้ก็คือ การยึดหลักการอนุรักษ์ ซึ่งการใช้ทรัพยากรที่ทดแทนได้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยหลักการในการอนุรักษ์ดังกล่าว เพื่อสนองความต้องการทางด้านปัจจัย 4 ของมนุษย์ และทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

3) ทรัพยากรที่ทดแทนไม่ได้ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

ควรใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการนำทรัพยากรมาใช้ เพื่อให้เกิดความสูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด เนื่องจากทรัพยากรประเภทนี้นอกจากจะนำกลับมาใช้ใหม่แล้วไม่มีทางอื่นใดเลยที่จะสร้างขึ้นมามาทดแทนได้ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ยึดหลักในการป้องกันการสูญเสียให้มากที่สุด โดยการนำมาใช้ด้วยเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นการผลิต การนำมาใช้จนถึงการแปรสภาพ โดยพิจารณาถึงความจำเป็นอย่างมีเหตุผล (rational use) หากเป็นไปได้ในการใช้ทรัพยากรประเภทนี้ควรนำทรัพยากรที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้อีก (recycling) พวกแร่ธาตุต่างๆ โดยเฉพาะพวกที่ใช้แล้วไม่เปลี่ยนสภาพควรนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นการประหยัดปริมาณสำรองไว้ใช้ในอนาคต และทุกครั้งที่มีการใช้ประโยชน์ย่อมมีผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรประเภทนี้ จึงควรควบคุมของเสียที่จะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด หรือไม่มีเลย เนื่องจากของเสีย (waste) ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากร อาจจะทำให้โครงสร้างและหน้าที่ขององค์ประกอบในระบบเปลี่ยนแปลงไปได้ ซึ่งจะส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่เอื้ออำนวยประโยชน์เท่าที่ควร หรืออาจจะสูญเสียไปเลยก็ได้ เช่น น้ำเสียจากการทำเหมืองแร่อาจทำให้สัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในน้ำตายไป ทำให้เกิดการสูญเสียด้านทรัพยากรประมงตามไปด้วย เป็นต้น

2.3.2 การกักเก็บ (Storage) หมายถึง การกักเก็บส่วนเพิ่มพูน (increment) ให้มีอายุการใช้งานได้ยาวนานมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรชนิดนั้น ๆ อาจเป็นทรัพยากรที่มีมากในขณะนั้น หรือตามฤดูกาล การกักเก็บทรัพยากรนั้นไว้ในช่วงเวลานั้นก็เพื่อจะได้นำไปใช้ในเวลาที่มันน้อยต่อไป โดยใช้เทคโนโลยีที่ไม่เกิดการสูญเสียค่าของทรัพยากรนั้น ๆ การกักเก็บมักเกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มนุษย์สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ เช่น การถนอมอาหาร การสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในเวลาที่ขาดแคลน เป็นต้น

2.3.3 การซ่อมแซมรักษา (Repair) หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรธรรมชาติที่ขาดหายไป หรือเสื่อมโทรมลงจากการนำไปใช้ประโยชน์ ทรัพยากรที่เสื่อมโทรมนั้นส่วนใหญ่เป็นการเสื่อมโทรมเพียงเล็กน้อย โดยที่ทรัพยากรนั้นยังคงสามารถรักษา หรือซ่อมแซมตัวเองให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ในเวลาไม่นานนัก เช่น พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่มีการลักลอบตัดไม้ใหญ่ออกในบางส่วนของพื้นที่จำเป็นต้องมีการรักษาโดยการปลูกป่าซ่อมแซมในเฉพาะบางจุดที่โดนทำร้ายเป็นการปลูกป่าบำรุงเสริมป่าธรรมชาติที่มีอยู่เดิม โดยเลือกพรรณไม้ที่เป็นพรรณไม้พื้นเมืองมีความทนทานต่อโรค แมลง และสภาพภูมิอากาศได้ดีเป็นพรรณไม้ที่ปลูกซ่อมแซมในจุดที่มีปัญหาเสื่อมโทรมเท่านั้น เป็นต้น

2.3.4 การฟื้นฟู (Rehabilitation) มีลักษณะการดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับการซ่อมแซมและรักษา แต่ต่างกันในความหนักเบาของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายไป ทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องอาศัยการฟื้นฟูมักเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับความเสียหายค่อนข้างมากจนธรรมชาติในตัวทรัพยากรนั้น ๆ ไม่สามารถรักษา หรือซ่อมแซมตัวเองได้ หรือได้ก็ต้องใช้เวลานาน ดังเช่น สภาพพื้นที่ป่าไม้ที่โดนบุกรุกตัดฟันทำลายอย่างหนักเป็นพื้นที่กว้างใหญ่ จนไม่สามารถใช้การปลูกป่าเสริมกับป่าธรรมชาติเดิมเพื่อแก้ปัญหาได้เนื่องจากเสียหายหนัก ให้เปลี่ยนหลักการทางวนวัฒนวิทยาใหม่โดยการปลูกสร้างสวนป่า โดยการทำเป็นแปลงปลูกป่ามีการปฏิบัติการตามหลักวนวัฒนวิธี อาจเลือกพรรณไม้ที่เป็นพรรณไม้โตเร็ว ปลูกสร้างเป็นแถวเป็นแนวมีระบบการเตรียมพื้นที่ ก่อนปลูกปรับปรุงพื้นที่ให้สัทธิภาพเหมาะสมก่อนดำเนินการ โดยใช้พื้นที่และหลักปฏิบัติที่เข้มข้นมากกว่าการปลูกป่าเสริมซ่อมแซมป่าธรรมชาติ

2.3.5 การพัฒนา (Development) การทำให้ผลิตผลส่วนที่เพิ่มพูนที่จะนำมาใช้นั้นดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาทรัพยากรใด ๆ ต้องมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ควบคู่กับกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอน วิธีการพัฒนาทางสิ่งแวดล้อมมีหลายสาขา เช่น ในทางการเกษตร ได้แก่ การใช้ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช รวมทั้งการใช้เครื่องมือทางการเกษตรอื่น ๆ มาปรับปรุงเทคโนโลยีเกษตรเพื่อให้ได้ผลิตผลเพิ่มมากขึ้น ในวงการอุตสาหกรรมก็มักใช้เครื่องมือเครื่องจักรต่างๆ ในการแปรรูปวัตถุดิบให้เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าประเภทต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นวิธีการที่ง่ายไปจนถึงวิธีการที่ยุ่งยาก เช่น การทำ

ไม้อัด (plywood) แผ่นไม้อัดนั้นเป็นที่นิยมเพราะมีคุณสมบัติที่ดีในการก่อสร้าง คือ แผ่นกว้างใหญ่ น้ำหนักเบาเมื่อเทียบกับไม้จริง แต่แนวโน้มโรงงาน ไม้อัดมีน้อยลงเนื่องจากไม้หายากขึ้น และสถานะการแข่งขันในตลาดโลกสูง โรงงานที่มีอยู่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีให้สามารถลอก (peeling) หรือฝาน (slicing) ไม้เป็นแผ่นบาง ๆ เพื่อนำมาทำไม้อัดได้มากขึ้น

2.3.6 การป้องกัน (Prevention) เป็นการปกป้องไม่ให้ทรัพยากรโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นต้นทุนถูกทำลาย ทั้งจากภัยธรรมชาติ หรือถูกบุกรุกทำลายสร้างความเสียหายจากมนุษย์ การป้องกันอาจเป็นการป้องกันทั้งในลักษณะเชิงนามธรรม เช่น การใช้กฎหมาย การให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์ มีจิตสำนึก จนกระทั่งเป็นลักษณะเชิงรูปธรรม เช่น การล้อมรั้ว สร้างขอบเขต โดยใช้แนวถนน ลำน้ำ เป็นต้น กิจกรรมการป้องกันไฟป่า (forest fire protection) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อป้องกันไฟป่า ซึ่งทำลายระบบนิเวศของกลุ่มน้ำ โดยเฉพาะการสืบพันธุ์ และการทดแทนตามธรรมชาติของพันธุ์ไม้ต่าง ๆ

2.3.7 การสงวน (Reservation) เป็นการเก็บรักษาไว้ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ด้วยวิธีการใด ๆ เพื่อเก็บไว้เป็นส่วนต้นทุน (stock) ที่ใช้ในการเพิ่มพูนผลผลิต ทั้งนี้ในการสงวนไม่ใช่เพราะสิ่งนั้นขาดแคลน หรือมีน้อยเท่านั้น อาจจะเป็นสิ่งที่สมบูรณ์แต่มีความสำคัญต่อทรัพยากรอื่น หรืออยู่ในภาวะวิกฤตก็ได้ การสงวนอาจทำได้ 2 รูปแบบ คือ

1) การสงวนโดยพื้นที่ ทรัพยากรป่าไม้นับเป็นตัวอย่างที่ดีของการสงวนในพื้นที่ป่าที่มีต้นไม้เหลืออยู่น้อย ต้องมีการเก็บรักษาไว้ในรูปแบบของพื้นที่ป่าคุ้มครองที่มีความหลากหลาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งแต่ละประเภทของพื้นที่คุ้มครองเหล่านี้ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะที่ทำให้ต้องสูญเสียต้นไม้ไป แต่ยอมให้ใช้ประโยชน์ได้ในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดการลดจำนวนของต้นไม้ในป่าโดยการใช้ประโยชน์ทางอ้อม เช่น การเข้าไปท่องเที่ยว หรือศึกษาวิจัย เป็นต้น

2) การสงวนโดยชนิด สัตว์ป่าบางชนิดที่มีจำนวนเหลืออยู่น้อย เช่น เลียงผา ละมั่ง ฯลฯ ที่ปัจจุบันมีสถานภาพเป็นสัตว์ป่าสงวนห้ามไม่ให้กระทำการใด ๆ อันเป็นการลดปริมาณของสัตว์ป่า การสงวนสัตว์ป่ากลุ่มนี้ก็เพื่อให้ส่วนที่เพิ่มพูนเพิ่มจำนวนให้มีมากขึ้นจนมีเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ จึงค่อยใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

2.3.8 การแบ่งเขต (Zoning) เป็นวิธีการอนุรักษ์ที่แบ่งกลุ่ม หรือประเภทของทรัพยากร ทั้งตามลักษณะเฉพาะของทรัพยากร หรือแหล่งที่อยู่ของทรัพยากรเพื่อการจัดการที่เหมาะสม การแบ่งเขตทำให้ทราบว่าทรัพยากรส่วนใดเป็นต้นทุน ส่วนใดเป็นส่วนเพิ่มพูน และส่วนใดที่ต้องทำการฟื้นฟูทรัพยากรที่ได้รับการแบ่งเขตก็สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ เช่น อุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นพื้นที่คุ้มครองประเภทหนึ่งของประเทศไทยที่มีความสำคัญ

ต่อการสงวนทรัพยากรธรรมชาติทั้งสัตว์ป่าและป่าไม้ไว้ อันเป็นวัตถุประสงค์ประการแรก แต่ด้วยหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรที่สงวนไว้ ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ดังพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติต่าง ๆ ก็อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อชื่นชมกับความสวยงาม ความรื่นรมย์ของธรรมชาติในลักษณะของการสัมผัสที่ไม่ได้เก็บเกี่ยวป่าไม้ หรือสัตว์ป่าออกจากพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยของนักวิจัยทางธรรมชาติอีกหลายสาขา เป็นต้น

การจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้สามารถตอบสนองความต้องการการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ได้ดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องอาศัยวิธีการแบ่งเขตพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติให้เป็นเขตต่าง ๆ ดังเช่น เขตนันทนาการ เป็นเขตที่ยอมให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ในขณะที่เขตป่าเปลี่ยนเป็นเขตที่ต้องสงวนไว้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และพืชพรรณ ดังนั้นนักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ แต่นักวิจัยซึ่งค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่นี้ได้โดยอยู่ในการกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ การแบ่งเขตยังสามารถใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรอื่น ๆ ได้อีก เช่น การแบ่งเขตท้องทะเลเพื่อควบคุมการจับสัตว์น้ำ การจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างถูกต้องและเหมาะสม หรือการวางผังเมือง เป็นต้น

3. ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน

3.1 คำจำกัดความ

ทรัพยากร คือ วัตถุ สิ่งของ หรือสิ่งที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้น หรืออื่นใดอันมีค่าที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ป่าชายเลน (mangrove forest) หมายถึง กลุ่มสังคมพืชซึ่งขึ้นอยู่ในเขตน้ำลงต่ำสุด และน้ำขึ้นสูงสุด บริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำหรืออ่าว อีกความหมายหนึ่ง หมายถึง สังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด หลายตระกูล และเป็นพวกที่มีใบเขียวตลอดปี (evergreen species) ซึ่งมีลักษณะทางสรีระวิทยาและความต้องการสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุล “โกงกาง” คำว่า “mangrove” เป็นคำมาจากภาษาโปรตุเกส คำว่า “mangue” ซึ่งหมายถึง กลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลดินเลน และใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบลาตินอเมริกา (สนธิ อักษรแก้ว 2532 อ้างถึงใน มโนธรรม ชาญกล้า 2545: 1)

มโนธรรม ชาญกล้า (2545: 1) สรุปความหมายป่าชายเลนไว้ว่า หมายถึง กลุ่มของสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ อ่าว ทะเลสาบ และรอบเกาะ ในบริเวณที่เป็นดินเลน

และอยู่ในพื้นที่ระหว่างน้ำขึ้นสูงสุด ถึงน้ำลงต่ำสุด และเป็นสังคมพืชที่ขึ้นได้ดีในเขตร้อน

3.2 ความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรป่าชายเลน

สนิท อักษรแก้ว (2549: 297-304) สรุปความสำคัญของป่าชายเลนในหลายรูปแบบ ได้ดังต่อไปนี้

3.2.1 ด้านป่าไม้ ความสำคัญ และประโยชน์ของป่าชายเลนที่เห็นได้ชัดเจน คือ ไม้จากป่าชายเลนนำมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ กันได้หลายรูปแบบและนิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง ในแถบภูมิภาคเอเชีย ก็คือ นำไม้มาเผาถ่าน ไม้ฟืน ไม้เสาเข็ม ชัน ไม้สับ และเครื่องมือทางด้านประมง เป็นต้น

1) ถ่าน การนำไม้จากป่าชายเลนมาเผาถ่าน นับว่านิยมทำกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในประเทศไทย ไม้ป่าชายเลนที่นำมาเผาถ่านส่วนใหญ่เป็นไม้โกงกาง ส่วนไม้ชนิดอื่น ๆ เช่น ไม้โปรง ไม้ถั่ว นำมาเผาถ่านบ้างแต่ปริมาณน้อย ประมาณร้อยละ 80 ของไม้ที่ตัดในแต่ละปีจะนำมาใช้ในการเผาถ่าน ส่วนการนำไม้โกงกางไปทำเป็นเสา ไม้ฟืน หรือสิ่งอื่น ๆ นั้น ในด้านคุณค่าทางเศรษฐกิจแล้วจะสู้การนำมาเผาถ่านไม่ได้ ทั้งนี้เพราะถ่านที่ได้จากไม้โกงกางถือว่าเป็นถ่านที่มีคุณภาพดีให้ความร้อนสูงเมื่อเทียบกับถ่านไม้ชนิดอื่น คือ ให้ความร้อนถึง 7,300 แคลอรีต่อกรัม Higaki (1982) อ้างถึงใน สนิท อักษรแก้ว (2549: 297) คุณสมบัติที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อเผาแล้วมีปริมาณขี้เถ้าต่ำ (สนิท อักษรแก้ว 2549: 297)

2) ไม้ฟืน การนำไม้ป่าชายเลนมาทำฟืนหุงต้มนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งบริเวณป่าชายเลนและพื้นที่ใกล้เคียง ไม้ที่นำมาใช้เป็นไม้ฟืนส่วนใหญ่จะเป็นไม้ชนิดอื่นนอกเหนือจากไม้โกงกาง ในประเทศไทยประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเหล่านี้ได้อาศัยไม้จากป่าชายเลนมาทำเป็นไม้ฟืนเพื่อการหุงต้มในการดำรงชีวิตประจำวัน นอกจากนี้บางครั้งยังมีรายได้จากการขายไม้ฟืนเป็นรายได้ประจำอีกด้วย

3) ไม้เสาเข็มและไม้ค้ำยัน ไม้จากป่าชายเลนที่นิยมนำมาทำเป็นเสาเข็มกันมาก ได้แก่ ไม้ตาตุ่ม และไม้โกงกาง เนื่องจากมีลำต้นลักษณะตรง

4) แเทนนิน ป่าชายเลนนอกจากจะนำไม้มาทำประโยชน์แล้วเปลือกของไม้ป่าชายเลนหลายชนิดยังเป็นแหล่งของแทนนิน ซึ่งนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ทำหมึก ทำสี ทำกาบสำหรับติดไม้ ช่อมอวน และใช้ในการฟอกหนัง เป็นต้น (ณรงค์ เฟิงปรีชา 2520: 18) และได้วิเคราะห์เปลือกไม้จากป่าชายเลนหลายชนิด พบว่า ส่วนประกอบของแทนนินในเนื้อไม้โกงกางมีประมาณร้อยละ 27 ในเปลือกไม้ประสักแดงหรือพังกาหัวส้มดอกแดงมีประมาณร้อยละ 41 และเปลือกไม้โปรงมีประมาณร้อยละ 46 โดยน้ำหนักเปลือกไม้

5) การกลั่นไม้ การเผาถ่านไม้ป่าชายเลนนอกจากจะได้ถ่านคุณภาพดีแล้ว ยังมีผลผลิตพลอยได้ที่เป็นของเหลว และก๊าซอีกหลายชนิดที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยเก็บได้จาก ปล่องควันของเตาเผาถ่าน โดยผ่านการกลั่นเครื่องควบแน่นจะได้ของเหลวเป็นน้ำถ่านรวม เรียกว่า กรดไพโรลิกเนียส (Pyrolygneous Acid) ประกอบด้วยกรดน้ำส้ม เมทิลแอลกอฮอล์ น้ำมันดินไม้ ซึ่งเรียกว่า อุตสาหกรรมการกลั่นไม้ ได้ดำเนินการอยู่แห่งเดียว คือ ในประเทศไทยที่จังหวัดระนอง โดยตั้งเป้าหมายผลผลิตไว้ คือ กรดน้ำส้มร้อยละ 5.5 เมทิลแอลกอฮอล์ 3.4 และน้ำมันดินไม้ ร้อยละ 6.5 ของน้ำหนักไม้แห้ง ตามลำดับ (จิตต์ คงไชยแสง 2525: 326-339)

6) ชี้นไม้สับ การนำไม้จากป่าชายเลนมาทำเป็นชี้นไม้สับ (Wood-chips) นิยมทำกันแพร่หลายในประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซีย ส่วนใหญ่เพื่อส่งไปขายยังประเทศญี่ปุ่น ประมาณไว้ว่าประเทศอินโดนีเซียนำไม้จากป่าชายเลนโดยเฉพาะไม้โกงกางมาทำเป็นชี้นไม้สับ ปีหนึ่งประมาณ 306,000 ลูกบาศก์เมตร สำหรับในประเทศมาเลเซีย ได้กำหนดพื้นที่ป่าชายเลนไว้ถึง 29,000 ไร่ เพื่อใช้ในกิจการทำชี้นไม้สับ (FAO. 1985: 4) ส่วนในประเทศอื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทย การนำไม้จากป่าชายเลนมาทำชี้นไม้สับนั้นนับว่ามีปริมาณน้อยมาก หรือบางประเทศไม่ได้นำไม้จากป่าชายเลนมาทำประโยชน์จากกิจการนี้เลย

7) การใช้ไม้ป่าชายเลนเพื่อประโยชน์อื่นๆ การใช้ไม้จากป่าชายเลน นอกเหนือจากประโยชน์ต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ยังสามารถนำมาใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ได้ เช่น ไม้แสมและไม้ตะบูน สำหรับไม้อื่นๆ สามารถนำมาใช้ทำเครื่องมือประมง เช่น เครื่องมือจับปู หลักสำหรับเลี้ยงหอยแมลงภู่ หลักยึดอวนหน้าประตูนาุ้ง เป็นต้น

พันธุ์ไม้ป่าชายเลนนอกเหนือจากนำมาใช้ประโยชน์แล้ว สามารถนำส่วนของ ต้นไม้มาใช้ประโยชน์ในด้านสมุนไพรได้ จากการศึกษาโดยการสอบถามและคำบอกเล่าของประชาชน ที่อาศัยในพื้นที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าชายเลนและพื้นที่ใกล้เคียงของ (กฤษเดช สุภาพไพบูลย์, จิตต์ คงไชยแสง 2525: 379-355 และรายงานของ FAO. 1985: 4) ปรากฏว่ามีพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่สามารถนำมาใช้เป็นพืชสมุนไพรได้หลายชนิด เช่น โกงกางใบเล็ก (*Rhizophora apiculata*) และโกงกางใบใหญ่ (*Rhizophora mucronata*) เปลือกใช้ต้มกับน้ำดื่มเป็นยาสมานแก้ท้องร่วง คลื่นเหียนอาเจียน แก้บิดเรื้อรัง เปลือกที่ตำให้ละเอียดพอกห้ามโลหิตบาดแผลสดได้ดี นอกจากนี้ ใบอ่อนนำมาบดหรือเคี้ยวให้ละเอียดพอกแผลสดห้ามโลหิตและแก้ป้องกันเชื้อโรคได้ แสมขาว (*Avicennia alba*) และแสมดำ (*Avicennia officinalis*) แก่นมีรสเค็มฝื่อนต้มกับน้ำแก้กษัย โดยมากจะต้มรวมกับแก่นแสมสารเป็นยาขับโลหิตของสตรี เป็นต้น พันธุ์ไม้ป่าชายเลนด้านสมุนไพรนี้ได้มาจากคำบอกเล่า และนิยมใช้กันในหมู่ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชายเลนและใกล้เคียงเท่านั้น หากจะมีการใช้พันธุ์ไม้จากป่าชายเลนเพื่อประโยชน์ดังกล่าวอย่างจริงจังแล้ว จำเป็นจะต้องทดลองในห้องปฏิบัติการ

ในเชิงวิทยาศาสตร์ให้มีผลแน่ชัดอีกครั้งหนึ่ง จึงจะได้เผยแพร่ให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวเหล่านี้ให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบต่อไป

3.2.2 ด้านประมง ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญในการรักษากำลังผลิตของประมงชายฝั่งและประมงนอกชายฝั่งให้มีศักยภาพที่สม่ำเสมอโดยตลอด ป่าชายเลนและการประมง มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (Macnae W. 1968: 6) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งนี้ไว้ว่า “No Mangrove : NO Prawn” หมายถึงว่า ถ้าไม่มีป่าชายเลนก็ไม่มีกุ้ง ความสำคัญของป่าชายเลนที่มีต่อทรัพยากรประมงนั้น พอสรุปได้ดังนี้

1) ป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์น้ำ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนได้อาศัยอาหารปฐมภูมิ ได้แก่ อินทรีย์วัตถุที่ย่อยสลายจากซากพืชหรือเศษใบไม้ ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากใบของพืชที่ร่วงหล่น นอกจากนี้ยังได้จากส่วนของกิ่ง ก้าน ดอก และผล อีกด้วย ปริมาณเฉลี่ยของซากพืชในป่าชายเลนมีค่าประมาณปีละ 1.1-1.5 ล้านตัน น้ำหนักแห้งต่อไร่ และซากพืชเหล่านี้ เมื่อร่วงหล่นไปแล้วจะย่อยสลายกลายเป็นอาหารปฐมภูมิในระบบนิเวศป่าชายเลน (Aksornkoae and Khemnark 1984: 545-557)

2) ป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัยและอนุบาลสัตว์น้ำระยะอ่อน ป่าชายเลนมีความสำคัญโดยเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและอนุบาลสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในระยะตัวอ่อน ในป่าชายเลนมีแพลงก์ตอนสัตว์จำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวอ่อนของสัตว์น้ำ เช่น หนอนปล้อง หอย กุ้ง และปู การศึกษาในช่วงระยะที่เป็นตัวอ่อนช่วยให้เราทราบถึงวงจรชีวิต ผลผลิต รวมทั้งศักยภาพในการทำประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเหล่านี้

3) ป่าชายเลนกับผลผลิตการประมง การจับสัตว์น้ำในช่วงปี 2521-2537 มีปริมาณไม่ต่ำกว่าปีละล้านตันโดยเฉลี่ย โดยที่ประมาณแสนตันเป็นกุ้งต่าง ๆ กุ้งที่จับได้เหล่านี้มีอยู่หลายชนิดที่ใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารและอื่นๆ เช่น กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ และกุ้งตะกาด ซึ่งเป็นสัตว์น้ำสำคัญที่ชาวประมงได้อาศัยเลี้ยงชีพ ส่วนปลาที่สำคัญมีปลากะบอก ปลากะพงขาว ปลาหมอเทศ ปลาไหลงู ปลานวลจันทร์ทะเล ปูที่สำคัญ คือ ปูทะเล ปูแสม สำหรับหอยมีหอยดำ หอยแครง และหอยนางรม สำหรับประเทศอื่น ๆ การจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งและบริเวณป่าชายเลนได้ทำกันอย่างกว้างขวาง (Saenger, P., E. J. Hegerl and J. D. S. Davie, 1983)

3.2.3 ด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศป่าชายเลน ป่าชายเลนทำหน้าที่เชื่อมโยงระบบนิเวศในทะเลและระบบนิเวศบนบก ดังนั้นสังคมป่าชายเลนจึงมีความสำคัญอย่างมาก ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นแหล่งที่มีสัตว์น้ำและสัตว์บกโดยเฉพาะนกชนิดต่าง ๆ อาศัยอยู่มากมาย ปริมาณอินทรีย์วัตถุที่ผลิตโดยพืชในป่าชายเลนจะเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของสรรพสิ่งมีชีวิตทั้งภายในป่าชายเลนเอง และระบบนิเวศอื่น ๆ ที่

เกี่ยวข้อง ยิ่งกว่านี้ ป่าชายเลนยังมีบทบาทที่สำคัญในการป้องกันพื้นที่ชายฝั่งทะเลจากคลื่นลมแรง และการกัดเซาะดิน

ป่าชายเลนยังมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเล อีกทางหนึ่ง คือ ป่าชายเลนสามารถดูดซับสิ่งปฏิกูลจากโรงงานอุตสาหกรรม จากบ้านเรือน หรือ แหล่งอื่น ๆ บนบก ได้มีการใช้ป่าชายเลนธรรมชาติและปลูกป่าชายเลนขึ้นใหม่เพื่อป้องกันน้ำเสีย และปรับปรุงคุณภาพน้ำให้ดีขึ้น

ศักยภาพของป่าชายเลนในการบำบัดน้ำเสียมีก่อนข้างสูง สนิท อักษรแก้ว และคณะ (2545: 303-304) ได้ทดลองใช้ป่าชายเลนธรรมชาติและปลูกพันธุ์ไม้ป่าชายเลน ได้แก่ ไม้ โกงกาง ไม้แสม ไม้ถั่ว และไม้โปรง พบว่า ป่าชายเลนธรรมชาติและไม้ป่าชายเลนที่ปลูกขึ้น สามารถเพิ่มปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ (Dissolved Oxygen, DO) หลังจากขังน้ำเสียไว้ในแปลง ศึกษาได้ประมาณร้อยละ 50 และลดค่าบีโอดี (Biochemical Oxygen Demand, BOD) และค่าซีโอดี (Chemical Oxygen Demand, COD) เมื่อขังน้ำเสียไว้ในแปลงป่าชายเลนธรรมชาติและแปลงป่าชายเลนปลูก ประมาณ 4 สัปดาห์ ถึงร้อยละ 90 และร้อยละ 40 ตามลำดับ

นอกจากนี้ ป่าชายเลนสามารถช่วยปรับบรรยากาศบริเวณชายฝั่งทะเลมิให้ร้อนเกินไป และในขณะเดียวกันยังสร้างความบริสุทธิ์ให้กับอากาศชายฝั่งทะเลเพิ่มขึ้นอีกด้วยจากกระบวนการสังเคราะห์แสง (Photosynthesis) โดยป่าชายเลนสามารถดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์จากบรรยากาศ เพื่อใช้ในการสังเคราะห์แสงได้ถึงประมาณ 4 ตันคาร์บอนต่อไร่ต่อปี และปล่อยออกซิเจนประมาณ 2.9 ตันต่อไร่ต่อปี (สนิท อักษรแก้ว และคณะ 2542: 407)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สรุปถึงความสำคัญและคุณค่าป่าชายเลนเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายและมองเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนได้ดังนี้ คือ “ป่าชายเลน” เป็นเสมือน “ธนาคารไม้” เพื่อนำมาใช้ทำฟืน ทำถ่าน และการก่อสร้าง “ป่าชายเลน” เป็นเสมือน “บ้าน” หรือที่อยู่ของสิ่งที่มีชีวิต นานาชนิดบริเวณชายฝั่งทะเล ทั้งนี้เนื่องจากเป็นแหล่งรวมของพันธุ์ไม้และสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะสัตว์น้ำยังใช้ป่าชายเลนเป็นที่วางไข่อนุบาลตัวอ่อนและที่หลบภัยอีกด้วย “ป่าชายเลน” เป็นเสมือน “ครัว” คือ ที่ปรุงอาหารปริมาณมหาศาล โดยได้จากใบไม้ซากไม้ที่ร่วงหล่นแต่ละปีและสลายตัวเป็นธาตุอาหารปริมาณมากสำหรับต้นไม้และสัตว์น้ำนานาชนิดเพื่อการเจริญเติบโต “ป่าชายเลน” เป็นเสมือน “โรงบำบัดน้ำเสีย” ที่มีประสิทธิภาพและลงทุนต่ำบริเวณชายฝั่งทะเล เนื่องจากพันธุ์พืชป่าชายเลนช่วยดูดซับสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ และฟอกน้ำเสียให้เป็นน้ำสะอาด ป่าชายเลนสร้างความสดชื่นและอากาศบริสุทธิ์ของชายฝั่งทะเล ดังนั้น “ป่าชายเลน” เปรียบเสมือน “โรงฟอกอากาศ” ที่สามารถลดคาร์บอนไดออกไซด์และเพิ่มปริมาณออกซิเจนในอากาศให้สดชื่น “ป่าชายเลน” เป็นเสมือน “โรงพยาบาล” ที่สามารถให้พืชสมุนไพรกับชุมชนชายฝั่งทะเล “ป่าชายเลน” เป็นเสมือน

“กำแพงชายฝั่ง” ที่สามารถป้องกันดินพังทลายชายฝั่งทะเลและลมพายุที่รุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสุดท้าย “ป่าชายเลน” ยังเป็นเสมือน “สะพาน” ที่เชื่อมต่อระหว่างบกกับทะเลในการสร้างความสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ด้วยความสำคัญและคุณค่าของป่าชายเลน สรุปรมาทั้งหมดพอจะกล่าวได้ว่า “ป่าชายเลน” เป็นทรัพยากรธรรมชาติ หรือมรดกทรัพย์ของชายฝั่งทะเลอย่างแท้จริงที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศอย่างมหาศาล (สนิท อักษรแก้ว 2549: 304)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (11 สิงหาคม 2544) ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับป่าชายเลนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านอธิบายให้ข้าพเจ้าฟังว่า ป่าไม้ชายเลนนี้สำคัญที่สุด เพราะเป็นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพราะว่าพวกเราเองก็รับประทานปลา แล้วก็ทานปู ทานกุ้ง กันเยอะแยะ เพราะฉะนั้นป่าชายเลนนี้สำคัญในการที่จะรักษาไว้เพื่อการรักษา พันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง ปู ปลา ให้มีมากเหมือนแต่ก่อน (http://www.dmcr.go.th/omrc/queen_01.html, 22 ม.ค. 2555)

4. ข้อมูลเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก

ป่าสงวนแห่งชาติอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลนาโคก ตำบลกาหลง ตำบลบ้านบ่อ ตำบลบางโหนด ตำบลบางกระเจ้า ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองสมุทรสาคร มีแนวเขตตั้งแต่เขตติดต่อจังหวัดสมุทรสงคราม ถึงปากอ่าวมหาชัยฝั่งขวา ตำบลบางหญ้าแพรก มีพื้นที่ 8,865 ไร่ ภายในเขตแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ 1,202 (พ.ศ. 2530) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (มโนธรรม ชาญกล้า 2545: 35)

ในอดีตป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าว พื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นทะเลเนื่องจากป่าชายเลนบางส่วนถูกทำลายไป ทำให้คลื่นและกระแสน้ำพัดเข้าหาฝั่งอย่างรุนแรงเป็นเวลานานจนเกิดการกัดเซาะพื้นที่ป่าชายเลนให้หมดไปกลายเป็นโคลนเลนจนมีสภาพป่าเหลืออยู่บ้างก็เป็นเพียงจำนวนน้อย

ปัจจุบันพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตกอยู่ในความดูแลของ ศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาคร สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเนื้อที่ป่าชายเลนที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์บริเวณศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาคร อยู่ประมาณ 450 ไร่ (ภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 ป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก และบ้านหัวโพรง
ที่มา : เทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก (13 มิถุนายน 2554)

4.1 ลักษณะโครงสร้างป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก

จากการศึกษาของสนธิ อักษรแก้ว และคณะ (2542) อ้างถึงใน มโนธรรม ชาญกล้า 2545: 24, 25) พบว่า ชนิดพันธุ์ไม้ที่อยู่บริเวณปากแม่น้ำท่าจีน และตามพื้นที่ตลอดแนวชายฝั่งทะเล จะพบไม้เด่น 2 ชนิด คือ แสมทะเล และแสมขาว โดยแสมทะเลจะขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปเป็นหย่อมๆ เป็นแนวกว้างประมาณ 200-300 กว่าเมตร โดยแสมทะเลจะขึ้นกระจัดกระจายมากกว่าแสมขาว และพบว่า ไม้โกงกางใบเล็กขึ้นอยู่บริเวณด้านหลังของไม้แสม แต่ในบริเวณถัดจากพื้นที่ปากแม่น้ำ ขึ้นไปตามริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน พบชนิดไม้มากขึ้นประมาณ 8 ชนิด ขึ้นกระจัดกระจายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ เป็นแนวแคบๆ ระยะทางประมาณ 10-15 เมตร ยกเว้น บางพื้นที่อาจจะกว้างถึง 20 เมตร ริมฝั่งแม่น้ำ พันธุ์ไม้ที่พบส่วนใหญ่ คือ ลำพู แสมขาว ต้นจาก และหลังแนวพันธุ์ไม้เหล่านี้ จะพบพวกไม้ตะบูนขาว พังกาหัวสุมดอกขาว และหลุมพอทะเล เป็นต้น บริเวณริมฝั่งแม่น้ำที่อยู่ห่างจากฝั่งทะเลหรือปากแม่น้ำขึ้นไป ซึ่งน้ำมีคุณภาพความเค็มต่ำมักจะพบพวกไม้ตีนเป็ดทะเลบริเวณนี้อยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่นอกเหนือป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่ในบริเวณปากแม่น้ำ และชายฝั่งทะเลแล้ว ยังได้ศึกษาชนิดพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่หลงเหลือบริเวณนาุ้งร้าง และนาเกลือ พบว่า มีพันธุ์ไม้ถึง 29 ชนิด นั้นหมายถึงว่า ในอดีตป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำท่าจีนประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่อุดมสมบูรณ์นานาชนิด แต่ในปัจจุบัน พบว่า พันธุ์ไม้ที่เหลืออยู่กระจัดกระจายและมีจำนวนน้อยชนิด

จากการศึกษาของสนิท อักษรแก้ว และคณะ (2542) อ้างถึงใน มโนธรรม ชาญกล้า (2545: 24, 25) พบว่า ป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำท่าจีนมีกระจุกกระจายเป็นแนว แคนบ ๆ และถัดจากป่าชายเลนปากแม่น้ำจะเป็นนาุ้งร้าง สำหรับเขตของพันธุ์ไม้ของป่าชายเลนบริเวณนี้ไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์ในอดีตถูกเปลี่ยนสภาพเป็นนาุ้ง ส่วนสภาพป่าชายเลนที่เหลืออยู่ขณะนี้ ส่วนหนึ่งจะเป็นป่าที่เกิดขึ้นทดแทนใหม่โดยธรรมชาติในบริเวณที่เป็นดินเลนงอกใหม่ ซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนที่มาจากบนบกและจากทะเล ทั้งนี้เนื่องจากดินเป็นดินเลนค่อนข้างลึกมีความสามารถในการรองรับน้ำหนักได้น้อย และประเภทไม้ที่พบมีเฉพาะกล้าไม้ และลูกไม้เท่านั้น โดยชนิดพันธุ์ไม้ที่พบเป็นไม้แสม กล่าวได้ว่า พันธุ์ไม้แสมเป็นพันธุ์ไม้เบิกนำ (pioneer species) ของป่าชายเลนบริเวณนี้ ซึ่งบริเวณดังกล่าวนี้ครอบคลุมพื้นที่ตามความยาวของชายฝั่งทะเลมากกว่า 1 กิโลเมตร และมีความลึกจากริมฝั่งริมทะเลเข้าไปในป่าด้านในมากกว่า 130 เมตร สำหรับชนิดพันธุ์ไม้เด่นของป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำท่าจีน พบว่า ชนิดพันธุ์ไม้เด่นในบริเวณนี้ คือ ไม้แสม ซึ่งพบไม้แสมทะเลเป็นส่วนใหญ่อุดกับฝั่งทะเล และถัดจากแสมทะเลจะเป็นกลุ่มแสมขาว

ป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำท่าจีนในส่วนติดกับชายฝั่งทะเลมีความหนาแน่นค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะไม้ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเพียงออกมากกว่า 4 เซนติเมตร ประมาณ 76-254 ต้น/ไร่ เท่านั้นและมีปริมาตรประมาณ 16.8 ม³/ไร่ ส่วนในพื้นที่ตลอดริมชายฝั่งแม่น้ำมีความหนาแน่นประมาณ 51 ต้น/ไร่ และปริมาตรประมาณ 26.4 ม³/ไร่ ส่วนใหญ่ป่าชายเลนบริเวณนี้จะประกอบด้วยไม้ขนาดเล็ก เนื่องจากไม้ขนาดใหญ่จะถูกตัดไปใช้ประโยชน์เพื่อทำฟืน ก่อสร้าง และทำเครื่องมือประมงชายฝั่ง แต่อย่างไรก็ตามการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งมีความหนาแน่นของลูกไม้ (saplings) และกล้าไม้ (seedlings) บริเวณปากแม่น้ำท่าจีนประมาณระหว่าง 16-2560 ต้น/ไร่ และ 16-832 ต้น/ไร่ ตามลำดับ ส่วนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นพื้นที่ถัดขึ้นไปจากปากแม่น้ำมีความหนาแน่นของลูกไม้และกล้าไม้ประมาณ 438 ต้น/ไร่ ป่าชายเลนบริเวณนี้นับว่ามีการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติค่อนข้างดีเช่นเดียวกัน (วิจารณ์ มีผล และคณะ 2540: 27)

4.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมบริเวณป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก

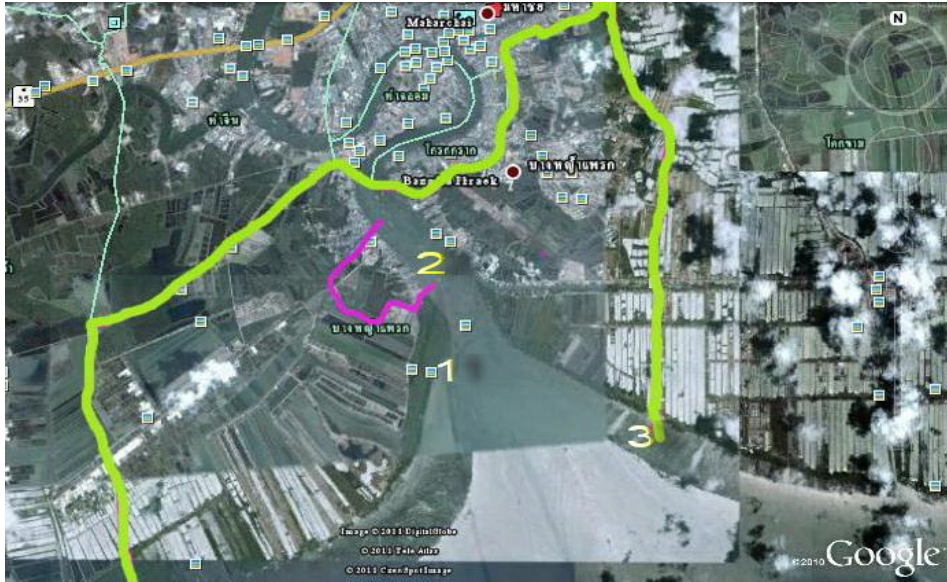
จำลอง โตอ่อน และคณะ (2548: 10) ได้ศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมบริเวณป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก พบว่า ความเค็มของน้ำในดินมีค่าอยู่ในช่วง 25-63 psu ความเค็มเฉลี่ยเท่ากับ 40.88 ± 12.94 psu ค่าความเค็มของน้ำในดินมีค่าลดลงตามระยะทางออกสู่ทะเล โดยมีค่าสูงสุดบริเวณป่าชายเลนตอนบนของฝั่ง (55.5 ± 6.76 psu) และต่ำสุดบริเวณหาดเลนที่อยู่ติดกับทะเล (26.5 ± 1.29 psu) ความเป็นกรด-ด่าง ของน้ำในดินอยู่ในช่วง 6.62-7.67 เฉลี่ยเท่ากับ 7.04 ± 0.34 ความเป็นกรด-ด่าง ของดินมีค่าอยู่ในช่วง 4.6-7.0 เฉลี่ยเท่ากับ 6.81 ± 0.628 ค่าความเป็นกรด-ด่าง ของน้ำใน

ดินและดินตะกอนมีค่าเพิ่มขึ้นตามระยะทางออกสู่ทะเล โดยมีค่าต่ำสุดบริเวณป่าชายเลนตอนบน (6.81 ± 0.06 และ 5.90 ± 0.90 ตามลำดับ) และเพิ่มสูงขึ้นในบริเวณหาดเลน (7.55 ± 0.10 และ 6.58 ± 0.39 ตามลำดับ) สำหรับขนาดอนุภาคดินตะกอน (median grain size) ในบริเวณป่าชายเลน พบอนุภาคดินมีขนาดเล็กอยู่ในช่วง $4.50 \pm 4.55 \phi$ เฉลี่ยเท่ากับ $4.53 \pm 0.02 \phi$ ปริมาณโคลนเลนมีค่าสูงมาก พบระหว่างสถานีมีค่าใกล้เคียงกันอยู่ในช่วง 90-99 % ค่าเฉลี่ยเท่ากับ $95.38 \pm 24.5\%$ ส่วนปริมาณสารอินทรีย์ในดิน มีค่าสูงอยู่ในช่วง 13-23 % เฉลี่ยเท่ากับ $18.88 \pm 2.90\%$ ปริมาณสารอินทรีย์ในดินตะกอนมีแนวโน้มลดลงตามระยะทางออกสู่ทะเล โดยมีค่าสูงบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนตอนบน ($22.50 \pm 0.58\%$) และลดต่ำลงในบริเวณหาดเลนที่อยู่ติดต่อกับทะเล ($16.00 \pm 2.16\%$)

5. ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่บ้านหัวโพรง

5.1 ประวัติบ้านหัวโพรง

เมื่อ 2 ธันวาคม พุทธศักราช 2495 มีประกาศใน “ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา” เรื่อง แต่งตั้งและเปลี่ยนแปลงเขตตำบลในท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร ได้อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 6, 29 จึงได้ดำเนินการปรับปรุงเขตปกครองในท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร เสียใหม่ โดยรวมเขตหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ถูกตัดออกจากเขตเทศบาลจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น รวม 8 หมู่บ้าน และโอนหมู่บ้านของตำบลโลกขาม และตำบลบางกระเจ้า ซึ่งอยู่ติดต่อกันมารวมด้วยอีก 4 หมู่บ้าน แบ่งแยกเป็น 2 ตำบล ขนานนามว่า “ตำบลบางหญ้าแพรก” และ “ตำบลท่าจีน” ให้ขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภอเมืองสมุทรสาคร ซึ่งตำบลบางหญ้าแพรกมีเขตปกครอง (ภาพที่ 2.2) ดังนี้

ภาพที่ 2.2 ตำบลบางหญ้าแพรก

ที่มา : Google Earth (27 ธ.ค. 2554)

- หมายเหตุ: 1 คือ พื้นที่ป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก
 2 คือ พื้นที่บ้านหัวโพรงโดยประมาณ
 3 คือ แนวเขตตำบลบางหญ้าแพรกโดยประมาณ

หมู่ที่ 1 บ้านโกรกกราก และบ้านชินเสียด

หมู่ที่ 2 โอนจาก หมู่ที่ 3 ตำบลโคกขาม

หมู่ที่ 3 โอนจาก หมู่ที่ 10 ตำบลโคกขาม

หมู่ที่ 4 บ้านบางหญ้าแพรก

หมู่ที่ 5 บ้านริมคลองบางหญ้าแพรกฝั่งขวา หรือบ้านหัวโพรงในปัจจุบัน

หมู่ที่ 6 โอนจาก หมู่ที่ 9 ตำบลบางกระเจ้า

ในอดีต ประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรงส่วนใหญ่ มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง เช่น อวนล้อมจับปลาผิวน้ำ (ปลาทุ) อวนรุน เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง แรงงานประมงส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีสมาชิกในครัวเรือนเป็นแบบครอบครัวใหญ่ (มากกว่า 10 คน) การคมนาคมไปยังพื้นที่อื่น ๆ เกือบทั้งหมดเดินทางโดยเรือยนต์รับจ้าง (เรือนายโอด)

ปัจจุบัน ประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรงส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพ ประมงชายฝั่งและน้ำลึก และอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเลแบบครอบครัว โดยแรงงานประมง และอุตสาหกรรมดังกล่าว เป็นคนในพื้นที่และชาวต่างชาติ (พม่า) ประชาชนส่วนหนึ่งได้มีโอกาส ศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และย้ายไปทำงานพื้นที่อื่น หรือประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการหรือ รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย ทำโรงงาน รับจ้างทำอวนประมง ส่วนสมาชิกในครัวเรือนเป็นแบบขนาดกลาง (5-10 คน) และเมื่อ พ.ศ. 2520 พระเทพสาครมุนี (หลวงปู่แก้วขณะยังมีชีวิตอยู่) เจ้าอาวาสวัดสุทธิ วาตวราราม (วัดช่องลม) ได้รวบรวมเงินจากการทำบุญนำมาสร้าง “สะพานสาครมุนี” ข้ามคลอง สุนัขหอน ทำให้การคมนาคมไปยังพื้นที่อื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นทางรถยนต์ออกสู่ถนนพระราม 2 และบางส่วนนำรถจักรยานยนต์ข้ามแม่น้ำท่าจีนทางเรือ บริเวณท่าเรือข้ามฝากท่าฉลอมไปยังฝั่ง มหาชัย ส่วนชื่อบ้านหัวโพรง จากการสอบถามนางพิ เล็กประเสริฐ อายุ 97 ปี ประชาชนในพื้นที่ บ้านหัวโพรง (สอบถามเมื่อ 21 ธ.ค. 2554) สันนิษฐานว่า คำว่า “บ้านหัวโพรง” น่าจะมาจากในอดีต สุดถนนหรือหัวถนนหมู่บ้านมีต้นแสมขาว (*Avicennia alba*) และแสมทะเล (*Avicennia marina*) ขึ้น เป็นจำนวนมาก แต่ถูกแมลงกัด หรือหักตามธรรมชาติบริเวณ โคนกิ่งทำให้ลำต้นแสมทั้งสองชนิด ดังกล่าว เป็น “โพรง” จึงเป็นที่มาของคำว่า “บ้านหัวโพรง” ในขณะที่ต้นแสมทั้งสองชนิดดังกล่าว ยังมีให้พบเห็นอยู่บริเวณทิศใต้ของหมู่บ้าน ซึ่งมีแนวเขตติดต่อกับป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก

5.2 สภาพทั่วไป

5.2.1 ที่ตั้งบ้านหัวโพรง

- 1) ติดเหนือ ติดกับ บ้านบางหญ้าแพรก หรือบ้านในคลอง (หมู่ 4)
- 2) ติดใต้ ติดกับ หมู่ 6 และป่าสงวนแห่งชาติอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ ปากแม่น้ำท่าจีน
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านนาเกลือฉิมรัศน์ (หมู่ 6)

5.2.2 สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่ของบ้านหัวโพรง (หมู่ 5) เป็นพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำท่าจีน และ อยู่บริเวณปากอ่าวไทยตอนบน จึงอุดมด้วยทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลน อันเป็นแหล่งการทำ ประมงชายฝั่ง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น

สภาพภูมิอากาศบ้านหัวโพรง โดยเทียบกับทั้งจังหวัดสมุทรสาครมีลักษณะ อากาศแบบฝนเมืองร้อน ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน และฤดูฝนตั้งแต่เดือน พฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ในระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ส่วนใหญ่อากาศ ค่อนข้างหนาว สภาพภูมิอากาศในหน้าร้อนจะไม่ร้อนมากนัก เนื่องจากมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ พัดผ่านทำให้อากาศเย็นและชุ่มชื้น (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมุทรสาคร

2554: 5)

อุณหภูมิตลอดปีอยู่ระหว่าง 20.5-34.9 องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนทั้งปี ประมาณ 1,400 มิลลิเมตร โดยจะมีปริมาณฝนตกมากในเดือนสิงหาคมและเดือนกันยายน ประมาณ 280 มิลลิเมตร และมีความชื้นสัมพัทธ์โดยเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 76 เปอร์เซ็นต์ (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมุทรสาคร 2554: 5)

5.2.3 การปกครอง

บ้านหัวโพรง มีเขตการปกครองขึ้นกับเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านชินเลีย, หมู่ 2 บ้านกำแพง, หมู่ 3 บ้านโคกกรากใน, หมู่ 4 บ้านบางหญ้าแพรก, หมู่ 5 บ้านหัวโพรง (พื้นที่กรณีศึกษาวิจัย) และหมู่ 6 บ้านนาเกลือมณีรัตน์

5.2.4 จำนวนครัวเรือนและประชากร

บ้านหัวโพรง มีครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 711 ครัวเรือน ประชากรรวมทั้งสิ้น 3,287 คน เป็นชาย 1,617 คน เป็นหญิง 1,670 คน (งานทะเบียน อำเภอเมืองสมุทรสาคร 13 มิถุนายน 2554)

5.2.5 สภาพเศรษฐกิจ

- 1) อาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำประมงชายฝั่ง ประมงน้ำลึก ทั้งในและต่างประเทศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการแปรรูปอาหารทะเล
- 2) อุตสาหกรรม ในพื้นที่ประกอบด้วย การแปรรูปอาหารทะเล (ขนาดย่อม) 2 แห่ง การแปรรูปอาหารทะเล (ขนาดเล็ก) ระบบครอบครัวกระจายทั่วพื้นที่ และการเลี้ยงนกนางแอ่นแบบสร้างบ้านให้นกอาศัยอยู่ 4 แห่ง
- 3) หน่วยธุรกิจ ในพื้นที่ประกอบด้วย ร้านสะดวกซื้อ 1 แห่ง (7-11)

5.2.6 การนับถือศาสนา

ประชาชนในพื้นที่เกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดและศาลเจ้าอย่างละ 1 แห่ง คือ วัดบางหญ้าแพรก และศาลเจ้าแม่อาเนี่ย นอกจากนี้ยังมีประชาชนอีกประมาณ 10 คน นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก โดยมีวัดนักบุญอันนาอยู่ที่บ้านบางหญ้าแพรก (หมู่ที่ 4)

5.2.7 สถานศึกษา

บ้านหัวโพรง มีโรงเรียนวัดบางหญ้าแพรก 1 แห่ง เปิดสอนตั้งแต่อนุบาล ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3

5.2.8 สาธารณสุข

บ้านหัวโพรง มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบางหญ้าแพรก 1 แห่ง

5.2.9 ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

ประชาชนในพื้นที่เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกฎแห่งกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีมีลักษณะคล้ายกัน แต่จะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยตามเชื้อสาย ประเพณี ส่วนใหญ่ยังยึดถือปฏิบัติอยู่ เช่น งานปีใหม่ ตรุษจีน งานสงกรานต์ บวชนาค เข้าพรรษา และงานเทศกาลต่าง ๆ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วลัยพร ดาวสุวรรณ (2533: 82) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ การมีตำแหน่งทางสังคม และการรับรู้ข่าวสาร
3. ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากบึงขุนทะเล

วิไลพร สมบูรณ์ชัย (2534: 110 - 120) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดลำปาง พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น การมีตำแหน่งทางสังคม และการรับรู้ข่าวสาร
3. ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และพื้นที่ถือครอง

สุริยา ยี่ขุน (2534: 116) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับต่ำ
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน การสนิทสนมกับพระสงฆ์ การสนใจนโยบายด้านป่าไม้ จำนวนที่ดินทำกิน และประเภทการถือครองที่ดิน

3. ปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ชัยโรจน์ ธนสันติ (2535: 112-113) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น สถานภาพในตำบล จำนวนพื้นที่ถือครอง การได้รับข่าวสาร การได้รับการอบรม การเป็นกรรมการในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

3. ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง จำนวนบุตร และความตระหนักในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน

สุวรรณณี คงทอง (2536: 112-119) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่อำเภอเสียมะคา จังหวัดตรัง พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ อาชีพ การได้รับข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่ม เพศ และการศึกษา

3. ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

บรรจง กนะกาสัย (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดจันทบุรี พบว่า

1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาป่าชายเลน ไม่มีผลทำให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชายเลน คือ การติดต่อสื่อสาร และการคาดหวังผลประโยชน์จากการร่วมพัฒนาป่าชายเลนของประชาชน

ภัทรารวรรณ สนั่นไชย (2548: 86-90) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง : บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง พบว่า

1. ชาวประมงพื้นบ้านบริเวณปากแม่น้ำบางปะกงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งในระดับต่ำ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ได้แก่ อายุ ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง สถานภาพทางสังคม จำนวนสมาชิกใน

ครัวเรือน เพศ และรายได้

3. ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐขาดการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างจริงจัง ชาวประมงพื้นบ้านมีภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ ขาดการประสานงานระหว่างกลุ่ม ไม่เข้าใจถึงประโยชน์และความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง

คนางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน พบว่า

1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ อยู่ในระดับต่ำ และเมื่อแยกตามลักษณะการมีส่วนร่วม มีเพียงการปลูกไม้ป่าชายเลนเพื่อทดแทนหรือปลูกเพิ่มเติมอยู่ในระดับสูงที่สุด

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ได้แก่ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย การเป็นสมาชิกกลุ่ม การดำรงตำแหน่งทางสังคม การใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เพศ อายุ และระดับการศึกษา

บุญทัน โพลิกา (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าประแส-พังราด อำเภอกแสลง จังหวัดระยอง พบว่า

1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแห่งนี้ อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าแห่งนี้ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และการได้รับการฝึกอบรม

7. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็นกลุ่มของตัวแปรอิสระที่ศึกษาจำนวน 10 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

7.1 เพศ บุคคลที่มีเพศต่างกันย่อมมีความคิดเห็น สรีระร่างกาย บทบาทหน้าที่ และความสามารถแตกต่างกัน มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่างกัน

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นเพศ ได้มีผู้วิจัยไว้ ได้แก่ วลัยพร ดาวสุวรรณ (2533: 82) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี, พงศกร ชุมเปีย (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา, คณางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน และอรรครา ธรรมาธิกุล (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชน ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

7.2 อายุ บุคคลที่มีอายุแตกต่างกันย่อมมีประสบการณ์และความสามารถแตกต่างกัน สังคมไทยเชื่อว่าคนที่มียุมากกว่า หรือเกิดก่อน มักจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความชำนาญมากกว่า เป็นที่เชื่อฟังของผู้ที่มีอายุน้อยกว่า และมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่างกัน

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นอายุ ได้มีผู้วิจัยไว้ ได้แก่ สุริยา ยีขุน (2534: 116) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา, ภัทราวรรณ สนั่นไทย (2548: 87) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง : บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง, คณางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

7.3 สถานภาพสมรส บุคคลที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน ย่อมมีประสบการณ์ การเข้าสังคม และความรับผิดชอบต่างกัน มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่าง และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมตามความรับผิดชอบแตกต่างกัน

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นสถานภาพสมรส ได้มีผู้วิจัยไว้ ได้แก่ อรรครา ธรรมาธิกุล (2550: 106) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชน ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ดวงพร โปสรักขกะ (2552: 80) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

7.4 การศึกษา การศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้ มีความคิด เข้าใจในชีวิตและสังคม สภาพแวดล้อมที่ตัวเองอาศัยอยู่ และมีส่วนร่วมได้ดี คนในต่างจังหวัดมักเชื่อถือ หรือยกย่องคนที่มีการศึกษาเพราะถือว่า คนที่มีการศึกษาย่อมมีความรู้ ประสบการณ์ และสามารถนำความรู้ที่ร่ำเรียนมาช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นการศึกษา ได้มีผู้วิจัยไว้ได้แก่ คณางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน, อรรถรา ธรรมาธิกุล (2550: 106) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชน ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง และดวงพร โปสรักษ์กะ (2552: 80) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรอิสระประเด็นการศึกษาค้นคว้าถึงกัน บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีการศึกษาสูงจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาน้อย

7.5 อาชีพ บุคคลจะมีช่วงเวลาการประกอบอาชีพ วันหยุด การเข้าสังคม ความรับผิดชอบต่างกัน มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่าง และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมตามความรับผิดชอบแตกต่างกัน

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นอาชีพ ได้มีผู้วิจัยไว้ได้แก่ บุญทัน โพลิกา (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าประแส-พังราด อำเภอแกลง จังหวัดระยอง, พงศกร ชุมเปีย (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

7.6 รายได้ บุคคลจะมีรายได้ที่ต่างกัน ความคิดเห็นและการดำเนินชีวิตก็จะต่างกันไป และมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมแตกต่างกัน

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นรายได้ ได้มีผู้วิจัยไว้ได้แก่ สุรินทร์ สุริยวงศ์ (2536: 91) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, คณางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน, พันธุ์ศักดิ์ ลัญญกร (2553: 68) ศึกษาการบริหารจัดการน้ำชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมกรณีศึกษา : ฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาห้วยหลวง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

7.7 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน กลุ่มคนหรือบุคคลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนแตกต่างกัน ย่อมมีโอกาสนในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างกัน และมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่างกัน

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ได้แก่ สุรินทร์ สุริยวงศ์ (2536: 91) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

บ้านทุ่งยาว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ภัทรารวรรณ สนั่น ไทย (2548: 87) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : บริเวณปากแม่น้ำบางประกง และบุญทัน โพลิกา (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าประแส-พังราด อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

7.8 การเป็นสมาชิกกลุ่ม การที่บุคคลเป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้บุคคลมีบทบาทหน้าที่และประสบการณ์ต่างกัน และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่างกัน

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นการเป็นสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ ชูสิทธิ์ นิมเจริญ (2544: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม, บุญทัน โพลิกา (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าประแส-พังราด อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และนางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

7.9 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การที่บุคคลมีความรู้ในเรื่องใด ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ โดยความรู้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ เกิดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ ชูสิทธิ์ นิมเจริญ (2544: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม, นางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน และพันธ์ศักดิ์ ลัญญกร (2553: 68) ศึกษาการบริหารจัดการน้ำชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม กรณีศึกษา : ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาห้วยหลวง อำเภอภูซัด จังหวัดอุดรธานี

7.10 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การได้รับข่าวสารและการสื่อสาร เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความจำเป็นในเรื่องการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ความต้องการของคน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องจากข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจ (วุฒิชัย จานง 2533: 3)

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ประเด็นการได้รับข่าวสาร ได้แก่ สุรินทร์ สุริยวงศ์ (2536: 91) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้าน

ทุงยาว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ชุตีภรณ์ นิมเจริญ (2544: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และคนางค์ จิรภัทตานนท์ (2549: 119-120) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครั้วเรื้อนในพื้นที่บ้านหัวโพรง (หมู่ 5) ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

จากการตรวจเอกสาร และการสอบถามเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก พบว่า มีราษฎรตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร รวม 711 ครั้วเรื้อน (อำเภอเมืองสมุทรสาคร 13 มิ.ย. 54)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1.2.1 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Yamane

$$N = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

$$N = \frac{711}{1 + 711(0.05)^2}$$

$$N = 255$$

กำหนดให้ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของกลุ่มประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

จากจำนวนครั้วเรื้อนที่มีอยู่ทั้งสิ้น 711 ครั้วเรื้อน กำหนดให้จำนวนครั้วเรื้อนตัวอย่างเป็นตัวแทนทั้งหมดของครั้วเรื้อน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามานะ (Yamane, 1973 อ้างใน ชีรุฒิ เอกะกุล, 2543) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และยอมให้ความคลาดเคลื่อนของ

การประมวลค่าสัดส่วนเกิดขึ้นได้ในระดับ $\pm 5\%$ ของค่าสัดส่วนสูงสุด ได้เท่ากับ 255 ตัวอย่าง

1.2.2 การสุ่มตัวอย่าง

วิธีสุ่มตัวอย่าง ใช้แบบสุ่มอย่างง่าย โดยใช้วิธีการจับฉลากบ้านเลขที่ตามสัดส่วนตัวอย่างในแต่ละบ้านเลขที่ เพื่อที่จะเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ทำการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัย และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด โดยขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม การตรวจสอบแบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีดังนี้

2.1 การสร้างแบบสอบถาม โดยกำหนดข้อมูลที่ต้องการจากวัตถุประสงค์การวิจัย แบ่งแบบสอบถามเป็น 5 ตอน (ปรากฏตามภาคผนวก ก.) ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ประกอบด้วย คำถามเชิงบวกทั้ง 8 ข้อ โดยผู้ที่ตอบว่าถูกต้องได้ 1 คะแนน ในทุกๆ ข้อ และรวมกันแล้วผู้ที่ตอบถูกต้องตั้งแต่ 6 ข้อขึ้นไป มีเกณฑ์การให้คะแนนเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในส่วนของผู้ที่ตอบถูกต้องตั้งแต่ 5 ข้อ ลงมา มีเกณฑ์การให้คะแนนเป็นผู้มีความรู้น้อยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ตอนที่ 3 การรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ประกอบด้วย แหล่งข่าวสารและความถี่ในการรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ คำถามเกี่ยวกับแหล่งข่าวสารและความถี่จำนวน 9 ข้อ จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ คนในครอบครัว เพื่อนบ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ (เช่น วารสาร แผ่นพับ โบปปลิว) โทรทัศน์ วิทยุ และเสียงตามสาย โดยแบ่งเป็น 4 ช่วง คือ ไม่เคย ปีละ 1-3 ครั้ง 3-6 เดือนครั้ง เดือนละครั้ง และ 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์

ในส่วนของการได้รับข่าวสาร ประกอบด้วยคำถาม 8 ข้อ ได้แก่ การชักชวนเข้าร่วม

กิจกรรมปลูกป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ และบึงทลึงโทษเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน โดยแบ่งเป็น เคยได้รับ และไม่เคยได้รับข่าวสาร ในแต่ละข้อ

ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ประกอบด้วย

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน ได้แก่ เข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาหรือฟื้นฟู เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินการกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ และเข้าร่วมประชุมเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ได้แก่ เข้าร่วมฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ร่วมบริจาคทรัพย์สินหรือสิ่งของ เข้าร่วมปลูกป่าชายเลน เข้าร่วมปล่อยสัตว์น้ำ เข้าร่วมเก็บขยะในพื้นที่ป่าชายเลน เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการอนุรักษ์ ร่วมจับสัตว์น้ำตามกฎระเบียบหรือกติกาของสังคม เข้าร่วมทำหนังสือร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ และเข้าร่วมจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอนุรักษ์

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการอนุรักษ์ ได้แก่ มีรายได้จากการทำประมงเพิ่มขึ้น มีความรู้เรื่องการอนุรักษ์เพิ่มขึ้น สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดความภูมิใจในตัวเอง มีโอกาสรู้จักและคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากขึ้น มีป่าชายเลนเป็นที่พักผ่อน มีทรัพยากรป่าชายเลนไว้ให้ลูกหลานในอนาคต สภาพป่าชายเลนมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น เป็นที่รู้จักและยอมรับจากคนทั่วไป คนในหมู่บ้านมีอาชีพทำมาหากินเพิ่มขึ้น และเกิดความมีระเบียบวินัยและการปฏิบัติตามกฎระเบียบของคนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ได้แก่ เข้าร่วมในการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ เข้าร่วมรับทราบการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเกิดการพัฒนาเสร็จสิ้นและถูกต้อง และเข้าร่วมประเมินผลการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน (การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล)

2.2 การทดสอบเครื่องมือ การทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถาม โดยการนำไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอคำแนะนำ ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข เมื่อปรับปรุงแล้วนำแบบสอบถามไปทดสอบ (pre-test) กับครัวเรือนในพื้นที่หมู่บ้านท่าสอน ตำบลบ่อ อำเภอลำดวน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ตัวอย่าง แล้ว

นำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient of Alpha) ของครอนบาค ได้ค่าเฉลี่ย = 0.871 จากนั้นได้นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องอีกครั้งให้เหมาะสม จึงนำไปใช้เก็บข้อมูลจากครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 255 ตัวอย่าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บข้อมูลในพื้นที่บ้านหัวโพรง (หมู่ที่ 5) ด้วยตนเอง พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์จากนายกเทศมนตรีตำบลบางหญ้าแพรก กำนันตำบลบางหญ้าแพรก ผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวโพรง เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์สมุทรสาคร และผู้นำภาคส่วนต่าง ๆ การเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนที่ 1 ถึง เดือนที่ 2 ของกำหนดการดำเนินงานวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสำรวจ ได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยจัดทำรหัสข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตอน และการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน มีดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย อธิบายและนำเสนอในรูปแบบตาราง

4.2 การวิเคราะห์ความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ และค่าร้อยละ อธิบายและนำเสนอในรูปแบบตาราง

4.3 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ และค่าร้อยละ อธิบายและนำเสนอในรูปแบบตาราง

4.4 การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานของประชาชน ที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง มีความแตกต่างกันหรือไม่ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้ Chi-square test

4.5 การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์กำหนดแนวทางเบื้องต้น และเชิญตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน (ปรากฏตามภาคผนวก ง.) เพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ข้อมูลที่ได้มีลักษณะเป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ นำเสนอในลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรณีศึกษา บ้านหัวโพรง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป พักอาศัยในพื้นที่บ้านหัวโพรง โดยเก็บแบบสอบถามจากตัวแทนครัวเรือนละ 1 ท่าน บุคคลนั้นจะเป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือคู่สมรส หรือสมาชิกที่เป็นตัวแทน เพื่อที่จะเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่อยู่บ้าน หรือไม่สามารให้ข้อมูลได้ ผู้วิจัยจะเก็บตัวอย่างตามบ้านเลขที่เพิ่มขึ้นไป 1 บ้านเลขที่ หรือเลขที่ / เพิ่มขึ้นไป 1/ เพื่อให้ได้จำนวนตัวอย่างที่จะศึกษาเพียงพอแก่การวิเคราะห์ รวมทั้งสิ้น 255 ตัวอย่าง

ผลการศึกษาที่ได้จากการนำข้อมูลทั้งหมดมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง สามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง โดยใช้การกระจายความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean)
2. ผลการวิเคราะห์ความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง โดยใช้การกระจายความถี่ (Frequency Distribution) และค่าร้อยละ (Percentage)
3. ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง โดยใช้การกระจายความถี่ (Frequency Distribution) และค่าร้อยละ (Percentage)
4. ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง ที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง มีความแตกต่างกันหรือไม่ ใช้การหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้ Chi-square test
5. ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการนำข้อมูลจากแบบสอบถามมากำหนดแนวทางเบื้องต้น และเชิญตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ข้อมูลที่ได้

มีลักษณะเป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ นำเสนอในลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ

การนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการวิเคราะห์ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

n = 255		
ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	ความถี่	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	114	44.7
หญิง	141	55.3
2. อายุ		
15 - 25 ปี	41	16.1
26 - 35 ปี	73	28.6
36 - 45 ปี	61	23.9
46 - 55 ปี	46	18.0
56 - 65 ปี	26	10.2
66 ปี ขึ้นไป	8	3.1
อายุเฉลี่ย 33 ปี		
3. สถานภาพสมรส		
โสด	98	38.4
สมรส	132	51.8
หย่าร้าง	10	3.9
หม้าย	15	5.9

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 255

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	ความถี่	ร้อยละ
4. การศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	10	3.9
ประถมศึกษา	102	40.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	24	9.4
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	34	13.3
อนุปริญญา/ปวส.	6	6.3
ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	69	27.1
5. อาชีพ		
ประมง	48	18.8
รับจ้าง	75	29.4
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	39	15.3
ค้าขาย	35	13.7
ทำโรงงาน	17	6.7
อื่น ๆ (นักเรียน นักศึกษา และธุรกิจส่วนตัว)	46	16.1
6. รายได้		
น้อยกว่า 10,000 บาท	112	43.9
10,001-15,000 บาท	94	36.9
15,001-20,000 บาท	19	7.5
มากกว่า 20,000 บาท	30	11.7
รายได้เฉลี่ย 14,370 บาท		
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
น้อยกว่า 5 คน	137	53.7
5-10 คน	111	43.5
มากกว่า 10 คน	19	2.8
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 7 คน		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 255

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	ความถี่	ร้อยละ
8. การเป็นสมาชิกกลุ่ม		
เป็นสมาชิกกลุ่ม	55	21.6
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม	200	78.4
กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน		
เป็น	10	3.9
ไม่ได้เป็น	245	96.1
อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)		
เป็น	22	8.6
ไม่ได้เป็น	233	91.4
ชมรมอวนดำ		
เป็น	9	3.5
ไม่ได้เป็น	246	96.5
กลุ่มเกษตรทำการประมง		
เป็น	13	5.1
ไม่ได้เป็น	242	94.9
อื่นๆ (ไทยอาสาป้องกันชาติทางทะเลและกลุ่มพลังสตรี ทำนอลอม)		
เป็น	8	3.1
ไม่ได้เป็น	247	94.9

จากตารางที่ 4.1 แสดงถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 255 คน พบว่า เพศหญิง มีสัดส่วนสูงกว่า เพศชาย (ร้อยละ 55.3 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 44.7)

เมื่อศึกษาถึงอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า อายุ 26-35 ปี มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 28.6) รองลงมา คือ อายุ 36-45 ปี (ร้อยละ 23.9) อายุ 46-55 ปี (ร้อยละ 18.0) อายุ 15-25 ปี (ร้อยละ 16.1)

อายุ 56-65 ปี (ร้อยละ 10.2) และอายุ 66 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.1) ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่อยู่ในวัยทำงาน โดยมีอายุเฉลี่ย 33 ปี

เมื่อศึกษาถึงสถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่สมรสแล้ว มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 51.8) รองลงมา คือ โสด (ร้อยละ 38.4) หม้าย (ร้อยละ 5.9) และหย่าร้าง มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.9) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 40.0) รองลงมา คือ ระดับปริญญาตรี หรือสูงกว่า (ร้อยละ 27.1) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ร้อยละ 13.1) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 9.4) ระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ร้อยละ 6.2) และไม่ได้เรียนหนังสือ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.9) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า อาชีพรับจ้าง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 29.4) รองลงมา คือ อาชีพประมง (ร้อยละ 18.8) อาชีพอื่น ๆ (นักเรียน นักศึกษา และประกอบธุรกิจส่วนตัว) (ร้อยละ 16.1) อาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 15.3) อาชีพค้าขาย (ร้อยละ 13.7) และอาชีพทำโรงงาน มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 6.7) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 43.9) รองลงมา คือ รายได้ 10,001-15,000 บาท (ร้อยละ 36.9) รายได้ 20,000 บาท ขึ้นไป (ร้อยละ 11.7) และรายได้ 15,001-20,000 บาท มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 7.5) ตามลำดับ โดยมีรายได้เฉลี่ย 14,370 บาท

เมื่อศึกษาถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 5 คน มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 53.7) รองลงมา คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 5-10 คน (ร้อยละ 43.5) และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มากกว่า 10 คน มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.7) ตามลำดับ โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 7 คน

เมื่อศึกษาถึงการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เลย มีสัดส่วนสูงกว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ (ร้อยละ 78.4 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 21.6) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเป็นสมาชิกแต่ละกลุ่มของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 8.6) รองลงมา คือ กลุ่มเกษตรกรทำกรประมง (ร้อยละ 5.1) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 3.9) ชมรมอวนดำ (ร้อยละ 3.5) และกลุ่มอื่น ๆ (ไทยอาสาป้องกันชาติทางทะเล และกลุ่มพลังสตรีท่าฉลอม) มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.1) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

การนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการวิเคราะห์ความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในส่วนของความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ดังตารางที่ 4.2 และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ดังตารางที่ 4.3 และ 4.4

ตารางที่ 4.2 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

n = 255			
ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	ความถี่	ร้อยละ	ลำดับที่
1. ป่าชายเลนบ้านหัวโพรงเป็น “ป่าสงวนแห่งชาติ”			
ถูก	228	89.4	
ไม่ถูก	27	10.6	8
2. ป่าชายเลนที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์จะเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนในป่าชายเลนและชายฝั่ง			
ถูก	248	97.3	
ไม่ถูก	7	2.7	1
3. การจับสัตว์น้ำเกินกว่าธรรมชาติผลิตได้จะทำให้สัตว์น้ำลดลง			
ถูก	239	93.7	
ไม่ถูก	16	6.3	6
4. พันธุ์ไม้ป่าชายเลนบางชนิดสามารถนำมาประกอบอาหารและเป็นยาสมุนไพรได้			
ถูก	243	95.3	
ไม่ถูก	12	4.7	4
5. ป่าชายเลนสามารถช่วยบำบัดน้ำเสียโดยวิธีทางธรรมชาติได้			
ถูก	229	89.8	
ไม่ถูก	26	10.2	7

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n = 255

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	ความถี่	ร้อยละ	ลำดับที่
6. ป่าชายเลนสามารถเป็น “แนวกำแพง” ป้องกันคลื่นลมพายุได้			
ถูก	248	97.3	
ไม่ถูก	7	2.7	1
7. การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเป็นความผิดทางกฎหมายและมีบทลงโทษด้วย			
ถูก	242	94.9	
ไม่ถูก	10	3.9	5
8. “การอนุรักษ์” เป็นการใช้ทรัพยากรให้สูญเสียน้อยที่สุดและเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยมีใช้ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน			
ถูก	245	96.1	
ไม่ถูก	10	3.9	3
ผู้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน*	247	96.6	
ผู้มีความรู้น้อยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน**	8	3.1	

หมายเหตุ : * กลุ่มตัวอย่างที่ตอบถูกมากกว่า 6 ข้อ ขึ้นไป

** กลุ่มตัวอย่างที่ตอบถูกน้อยกว่า 6 ข้อ

จากตารางที่ 4.2 แสดงถึงความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คำถามข้อที่ 2 ป่าชายเลนที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์จะเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนในป่าชายเลนและชายฝั่ง และข้อที่ 6 ป่าชายเลนสามารถเป็น “แนวกำแพง” ป้องกันคลื่นลมพายุได้ มีสัดส่วนสูงสุดเท่ากัน (ร้อยละ 97.3) รองลงมา คือ ข้อที่ 8 “การอนุรักษ์” เป็นการใช้ทรัพยากรให้สูญเสียน้อยที่สุดและเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยมีใช้ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน (ร้อยละ 96.1) ข้อที่ 4 พันธุ์ไม้ป่าชายเลนบางชนิดสามารถนำมาประกอบอาหารและเป็นยาสมุนไพรได้ (ร้อยละ 95.3) ข้อที่ 7 การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเป็นความผิดทางกฎหมายและมีบทลงโทษด้วย (ร้อยละ 94.9) ข้อที่ 3 การจับสัตว์น้ำเกินกว่าธรรมชาติผลิตได้จะทำให้สัตว์น้ำลดลง (ร้อยละ 93.7) ข้อที่ 5 ป่าชายเลนสามารถช่วยบำบัดน้ำเสียโดยวิธีทางธรรมชาติได้ (ร้อยละ 89.8) และข้อที่ 1 ป่าชายเลนบ้านหัวโพรงเป็น “ป่าสงวน

แห่งชาติ” มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 89.4) เมื่อนำข้อที่ตอบถูกมากที่สุด (ร้อยละ 97.3 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 89.4) กับข้อที่ตอบถูกน้อยที่สุด พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบคำถามถูกมากกว่า (ร้อยละ 50)

เมื่อศึกษาถึงผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ตอบคำถามถูกต้องตั้งแต่ 6 ข้อ ขึ้นไป (ร้อยละ 96.6 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.1) กับผู้ที่ตอบคำถามถูกน้อยกว่า 6 ข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ตารางที่ 4.3 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

n = 255		
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	ความถี่	ร้อยละ
1. แหล่งข่าวสารและความถี่		
ไม่เคย	104	40.8
เคย	151	59.0
ปีละ 1-2 ครั้ง	102	40.0
3-6 เดือนครั้ง	32	12.5
เดือนละ 1 ครั้ง	10	3.9
2-3 ครั้ง/สัปดาห์	7	2.7
2. ผู้นำชุมชน		
ไม่เคย	128	50.2
เคย	127	50.0
ปีละ 1-2 ครั้ง	72	28.2
3-6 เดือนครั้ง	34	13.3
เดือนละ 1 ครั้ง	16	6.3
2-3 ครั้ง/สัปดาห์	5	2.0
3. กลุ่มอนุรักษ์		
ไม่เคย	131	51.4
เคย	124	49.0
ปีละ 1-2 ครั้ง	29	31.0
3-6 เดือนครั้ง	79	11.4

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n = 255		
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	ความถี่	ร้อยละ
เดือนละ 1 ครั้ง	9	3.5
2-3 ครั้ง/สัปดาห์	7	2.7
4. คนในครอบครัว		
ไม่เคย	98	38.4
เคย	157	62.0
ปีละ 1-2 ครั้ง	90	35.5
3-6 เดือนครั้ง	33	12.9
เดือนละ 1 ครั้ง	15	5.9
2-3 ครั้ง/สัปดาห์	19	7.5
5. เพื่อนบ้าน		
ไม่เคย	83	32.5
เคย	172	67.0
ปีละ 1-2 ครั้ง	110	43.1
3-6 เดือนครั้ง	33	12.9
เดือนละ 1 ครั้ง	10	3.9
2-3 ครั้ง/สัปดาห์	19	7.5
6. สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วารสาร แผ่นพับ โบปลิวิ		
ไม่เคย	105	41.2
เคย	150	59.0
ปีละ 1-2 ครั้ง	85	33.3
3-6 เดือนครั้ง	34	13.3
เดือนละ 1 ครั้ง	16	6.3
2-3 ครั้ง/สัปดาห์	15	5.9

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

		n = 255	
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร		ความถี่	ร้อยละ
7. โทรทัศน์			
ไม่เคย		29	11.4
เคย		226	89.0
ปีละ 1-2 ครั้ง		92	36.1
3-6 เดือนครั้ง		53	20.8
เดือนละ 1 ครั้ง		28	11.0
2-3 ครั้ง/สัปดาห์		53	20.8
8. วิทยุ			
ไม่เคย		100	39.2
เคย		155	61.0
ปีละ 1-2 ครั้ง		64	25.1
3-6 เดือนครั้ง		41	16.1
เดือนละ 1 ครั้ง		20	7.8
2-3 ครั้ง/สัปดาห์		30	11.8
9. เสี่ยงตามสาย			
ไม่เคย		92	36.1
เคย		163	64.0
ปีละ 1-2 ครั้ง		98	38.4
3-6 เดือนครั้ง		25	9.8
เดือนละ 1 ครั้ง		13	5.1
2-3 ครั้ง/สัปดาห์		27	10.6

จากตารางที่ 4.3 แสดงถึงแหล่งข่าวสารและความถี่ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง คือ การได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ พบว่าไม่เคย (ร้อยละ 40.8) เคย (ร้อยละ 59.0) เคยได้รับ ปีละ 1-3 ครั้ง มีสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 40.0) รองลงมา

ครั้ง และ 2-3 ครั้ง ต่อสัปดาห์ มีสัดส่วนรองลงมาเท่ากัน (ร้อยละ 20.8) และเคยได้รับ เดือนละครั้ง มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 11.0) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงแหล่งข่าวสารและความถี่ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การได้รับข่าวสารจากวิทยุ ไม่เคย (ร้อยละ 39.2) เคย (ร้อยละ 61.0) เคยได้รับ ปีละ 1-3 ครั้ง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 25.1) รองลงมา คือ เคยได้รับ 3-6 เดือนครั้ง (ร้อยละ 16.1) เคยได้รับ 2-3 ครั้ง ต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 11.8) และเคยได้รับ เดือนละครั้ง มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 7.8) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงแหล่งข่าวสารและความถี่ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การได้รับข่าวสารจากเสียงตามสายหมู่บ้าน ไม่เคย (ร้อยละ 36.1) เคย (ร้อยละ 64.0) เคยได้รับ ปีละ 1-3 ครั้ง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 38.4) รองลงมา คือ เคยได้รับ 2-3 ครั้ง ต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 10.6) เคยได้รับ 3-6 เดือนครั้ง (ร้อยละ 9.8) และเคยได้รับ เดือนละครั้ง มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 5.1) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงแหล่งข่าวสารและความถี่ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 9 ข้อ พอสรุปได้ว่า แหล่งข่าวสารที่ได้รับจากโทรทัศน์ มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 88.7) แหล่งข่าวสารจากกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 48.6)

ตารางที่ 4.4 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการได้รับข่าวสาร

n = 255			
การได้รับข่าวสาร	ความถี่	ร้อยละ	ลำดับที่
1. การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลน	193	75.5	2
2. ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน	106	41.6	5
3. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน	103	40.4	6
4. กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน	41	16.1	8
5. การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ	158	62.0	3
6. การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	157	61.6	4
7. การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ	203	79.6	1
8. บทลงโทษเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน	61	23.9	7

จากตารางที่ 4.4 แสดงถึงการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะ มีสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 79.6) รองลงมา คือ การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลน (ร้อยละ 75.5) การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ (ร้อยละ 62.0) การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 61.6) ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 41.6) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 40.4) บทลงโทษเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน (ร้อยละ 23.9) และกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 16.1) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 8 ข้อ พบว่า การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะ มีสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 79.6) และกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 16.1)

3. ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรง

การนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ดังตารางที่ 4.5, 4.6, 4.7 และ 4.8

ตารางที่ 4.5 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน

	ความถี่	ร้อยละ
n = 255		
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน	ความถี่	ร้อยละ
1. เข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่		
ไม่เคย	159	62.4
เคย	56	38.0
รับฟัง	61	23.9
แสดงความคิดเห็น	32	12.5
ลงมติ	1	0.4
เสนอวิธีการ	2	0.8

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

		n = 255	
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน		ความถี่	ร้อยละ
2. เข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่			
ไม่เคย		188	73.7
เคย		67	26.0
รับฟัง		38	14.9
แสดงความคิดเห็น		27	10.2
ลงมติ		1	0.4
เสนอวิธีการ		1	0.4
3. เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการพัฒนาหรือฟื้นฟู			
ไม่เคย		181	71.0
เคย		74	29.0
รับฟัง		47	18.4
แสดงความคิดเห็น		24	9.4
ลงมติ		3	1.2
เสนอวิธีการ		0	0
4. เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินการกิจกรรมด้าน			
การอนุรักษ์			
ไม่เคย		186	72.9
เคย		69	27.0
รับฟัง		45	17.6
แสดงความคิดเห็น		21	8.2
ลงมติ		2	0.8
เสนอวิธีการ		1	0.4

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

		n = 255	
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน		ความถี่	ร้อยละ
5. เข้าร่วมประชุมเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินการ			
ไม่เคย		206	80.8
เคย		49	19.0
รับฟัง		39	15.3
แสดงความคิดเห็น		7	2.7
ลงมติ		3	1.2
เสนอวิธีการ		0	0

จากตารางที่ 4.5 แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง คือ การเข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 62.4) เคย (ร้อยละ 38.0) เคยรับฟัง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 23.9) รองลงมา คือ เคยแสดงความคิดเห็น (ร้อยละ 12.5) เคยเสนอวิธีการ (ร้อยละ 0.8) และเคยลงมติ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.4) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 73.7) เคย (ร้อยละ 26.0) เคยรับฟัง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 14.9) รองลงมา คือ เคยแสดงความคิดเห็น (ร้อยละ 10.6) เคยลงมติ และเคยเสนอวิธีการ มีสัดส่วนน้อยที่สุดเท่ากัน (ร้อยละ 0.4) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการพัฒนาหรือฟื้นฟูของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 71.0) เคย (ร้อยละ 29.0) เคยรับฟัง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 18.4) รองลงมา คือ เคยแสดงความคิดเห็น (ร้อยละ 9.4) และเคยลงมติ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.2) ตามลำดับ ส่วนเคยเสนอวิธีการ ไม่มีกลุ่มตัวอย่างเลือก

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินการกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 72.9) เคย (ร้อยละ 27.0) เคยรับฟัง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 17.6) รองลงมา คือ เคยแสดงความคิดเห็น (ร้อยละ 8.2) เคยลงมติ (ร้อยละ 0.8) และเคยเสนอวิธีการ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.4) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมประชุมเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินการของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

ไม่เคย (ร้อยละ 80.8) เคย (ร้อยละ 19.0) เคยรับฟัง มีสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 15.3) รองลงมา คือ เคย แสดงความคิดเห็น (ร้อยละ 2.7) และเคยลงมติ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.2) ตามลำดับ ส่วนเคย เสนอวิธีการ ไม่มีกลุ่มตัวอย่างเลือก

เมื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 5 กิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มากกว่า (ร้อยละ 50) ไม่เคยมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจวางแผน และในส่วนผู้ที่เคยเข้าร่วมในการตัดสินใจวางแผน ส่วนใหญ่เคยรับฟัง และแสดง ความคิดเห็น ส่วนเคยลงมติ และเสนอวิธีการ มีน้อย หรือไม่มีเลย

ตารางที่ 4.6 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

n = 255		
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	ความถี่	ร้อยละ
1. เข้าร่วมฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์		
ไม่เคย	131	51.4
เคย	124	48.0
น้อย	64	25.1
ค่อนข้างน้อย	34	13.3
ปานกลาง	24	9.4
ค่อนข้างมาก	0	0
มาก	2	0.8
2. ร่วมบริจาคทรัพย์สิน หรือสิ่งของ		
ไม่เคย	90	35.3
เคย	165	65.0
น้อย	66	25.9
ค่อนข้างน้อย	52	20.4
ปานกลาง	35	13.7
ค่อนข้างมาก	6	2.4
มาก	6	2.4

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

n = 255		
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	ความถี่	ร้อยละ
3. เข้าร่วมปลูกป่าชายเลน		
ไม่เคย	89	34.9
เคย	166	65.0
น้อย	47	18.4
ค่อนข้างน้อย	45	17.6
ปานกลาง	59	23.1
ค่อนข้างมาก	11	4.3
มาก	4	1.6
4. เข้าร่วมปล่อยสัตว์น้ำ		
ไม่เคย	89	34.9
เคย	166	65.0
น้อย	50	19.6
ค่อนข้างน้อย	49	19.2
ปานกลาง	50	19.6
ค่อนข้างมาก	13	5.1
มาก	4	1.6
5. เข้าร่วมเก็บขยะในพื้นที่ป่าชายเลน		
ไม่เคย	118	46.3
เคย	137	54.0
น้อย	48	18.8
ค่อนข้างน้อย	45	17.6
ปานกลาง	31	12.2
ค่อนข้างมาก	10	3.9
มาก	3	1.2

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

n = 255		
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	ความถี่	ร้อยละ
6. เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน		
ไม่เคย	189	74.1
เคย	66	26.0
น้อย	31	12.2
ค่อนข้างน้อย	21	8.2
ปานกลาง	11	4.3
ค่อนข้างมาก	2	0.8
มาก	1	0.4
7. ร่วมกันจับสัตว์น้ำตามกฎระเบียบหรือกติกาสังคม		
ไม่เคย	157	61.1
เคย	98	38.0
น้อย	22	8.6
ค่อนข้างน้อย	32	12.5
ปานกลาง	28	11.0
ค่อนข้างมาก	7	2.7
มาก	9	3.5
8. ร่วมทำหนังสือร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ		
ไม่เคย	189	74.1
เคย	66	25.9
น้อย	41	16.1
ค่อนข้างน้อย	11	4.3
ปานกลาง	12	4.7
ค่อนข้างมาก	2	0.8
มาก	0	0

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

n = 255

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	ความถี่	ร้อยละ
9. เข้าร่วมจัดปายประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน		
ไม่เคย	187	73.3
เคย	68	27.0
น้อย	34	13.3
ค่อนข้างน้อย	18	7.1
ปานกลาง	10	3.9
ค่อนข้างมาก	4	1.6
มาก	2	0.8

จากตารางที่ 4.6 แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง คือ การเข้าร่วมฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 51.4) เคย (ร้อยละ 48.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 25.1) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 13.3) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 9.4) ระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.8) ตามลำดับ ส่วนระดับค่อนข้างมาก ไม่มีกลุ่มตัวอย่างเคยเข้าร่วม

เมื่อศึกษาถึงการร่วมบริจาคทรัพย์สินหรือสิ่งของของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 35.5) เคย (ร้อยละ 65.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 25.9) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 20.4) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 13.7) ระดับค่อนข้างมาก และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุดเท่ากัน (ร้อยละ 2.4) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมปลูกป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 34.9) เคย (ร้อยละ 65.0) ระดับปานกลาง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 23.1) รองลงมา คือ ระดับน้อย (ร้อยละ 18.4) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 17.6) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 4.3) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.6) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมปล่อยสัตว์น้ำของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 34.9) เคย (ร้อยละ 65.0) ระดับน้อย และระดับปานกลาง มีสัดส่วนสูงที่สุดเท่ากัน (ร้อยละ 19.6) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 19.2) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 5.1) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.6) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมเก็บขยะในพื้นที่ป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 46.3) เคย (ร้อยละ 54.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 18.8) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 17.6) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 12.2) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 3.9) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.2) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 74.1) เคย (ร้อยละ 26.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 12.2) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 8.2) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 4.3) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 3.8) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.4) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการร่วมกันจับสัตว์น้ำตาม กฎระเบียบหรือกติกาสังคมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 61.1) เคย (ร้อยละ 38.0) ระดับค่อนข้างน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 12.5) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 11.0) ระดับน้อย (ร้อยละ 8.6) ระดับมาก (ร้อยละ 3.5) และระดับค่อนข้างมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.7) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมทำหนังสือร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่รัฐของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 74.1) เคย (ร้อยละ 25.9) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 16.1) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 4.7) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 4.3) และระดับค่อนข้างมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.8) ตามลำดับ ส่วนระดับมาก ไม่มีกลุ่มตัวอย่างเคยเข้าร่วม

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 73.3) เคย (ร้อยละ 27.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 13.3) รองลงมาคือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 7.1) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 3.9) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 1.6) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.8) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 9 กิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้ามามีส่วนร่วม มากกว่า (ร้อยละ 50) ได้แก่ การเข้าร่วมปลูกป่าชายเลน การเข้าร่วมปล่อยสัตว์น้ำ การร่วมบริจาคทรัพย์สิน หรือสิ่งของ และการเข้าร่วมเก็บขยะในพื้นที่ป่าชายเลน ในส่วนของกิจกรรมที่เข้าร่วม น้อยกว่า (ร้อยละ 50) ได้แก่ การเข้าร่วมฝึกอบรม การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การเข้าร่วมจับสัตว์น้ำตามกฎระเบียบหรือกติกาสังคม การเข้าร่วมร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ และการร่วมจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ตารางที่ 4.7 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

n = 255		
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ความถี่	ร้อยละ
ด้านบุคคล		
1. มีรายได้จากการทำประมงเพิ่มขึ้น		
ไม่เคย	106	41.1
เคย	149	59.0
น้อย	68	26.7
ค่อนข้างน้อย	29	11.4
ปานกลาง	35	13.7
ค่อนข้างมาก	12	4.7
มาก	5	2.0
2. มีความรู้เรื่องอนุรักษ์เพิ่มขึ้น		
ไม่เคย	55	21.6
เคย	200	78.0
น้อย	66	25.9
ค่อนข้างน้อย	47	18.4
ปานกลาง	58	22.7
ค่อนข้างมาก	19	7.5
มาก	10	3.9
3. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน		
ไม่เคย	52	20.4
เคย	203	80.0
น้อย	70	27.5
ค่อนข้างน้อย	39	15.3
ปานกลาง	57	22.4
ค่อนข้างมาก	19	7.5
มาก	18	7.1

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

n = 255

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ความถี่	ร้อยละ
4. เกิดความภูมิใจในตัวเอง		
ไม่เคย	48	18.8
เคย	207	81.0
น้อย	65	25.5
ค่อนข้างน้อย	35	13.7
ปานกลาง	65	25.5
ค่อนข้างมาก	20	7.8
มาก	22	8.6
5. มีโอกาสรู้จัก และคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพิ่มมากขึ้น		
ไม่เคย	90	35.5
เคย	165	64.7
น้อย	73	28.6
ค่อนข้างน้อย	30	11.8
ปานกลาง	43	16.9
ค่อนข้างมาก	10	3.9
มาก	9	3.5
6. มีป่าชายเลนเป็นที่พักผ่อน		
ไม่เคย	10	3.9
เคย	245	96.0
น้อย	37	14.5
ค่อนข้างน้อย	30	11.8
ปานกลาง	62	24.3
ค่อนข้างมาก	43	16.9
มาก	73	28.6

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

n = 255		
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ความถี่	ร้อยละ
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
7. มีทรัพยากรป่าชายเลนไว้ให้ลูกหลานในอนาคต		
ไม่เคย	7	2.7
เคย	248	97.0
น้อย	21	8.2
ค่อนข้างน้อย	31	12.2
ปานกลาง	58	22.7
ค่อนข้างมาก	51	20.0
มาก	81	34.1
8. สภาพป่าชายเลนมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น		
ไม่เคย	10	3.9
เคย	245	96.0
น้อย	25	9.8
ค่อนข้างน้อย	38	14.9
ปานกลาง	75	29.4
ค่อนข้างมาก	58	22.7
มาก	49	19.2
ด้านชุมชน		
9. เป็นที่รู้จักและยอมรับจากคนทั่วไป		
ไม่เคย	32	12.5
เคย	223	91.0
น้อย	42	16.5
ค่อนข้างน้อย	32	12.5
ปานกลาง	81	31.8
ค่อนข้างมาก	51	20.0
มาก	26	10.2

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

n = 255		
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ความถี่	ร้อยละ
10. คนในหมู่บ้านมีอาชีพทำมาหากินเพิ่มขึ้น		
ไม่เคย	41	16.1
เคย	214	83.9
น้อย	49	19.2
ค่อนข้างน้อย	47	18.4
ปานกลาง	64	25.1
ค่อนข้างมาก	28	11.0
มาก	26	10.2
11. เกิดความเป็นระเบียบวินัย และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของคน ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น		
ไม่เคย	48	18.8
เคย	207	81.0
น้อย	55	21.6
ค่อนข้างน้อย	45	17.6
ปานกลาง	66	25.9
ค่อนข้างมาก	27	10.6
มาก	14	5.5

จากตารางที่ 4.7 แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง ด้านบุคคล คือ การมีรายได้จากการทำประมงเพิ่มขึ้น พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 41.1) เคย (ร้อยละ 59.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 26.7) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 13.7) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 11.4) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 4.7) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.0) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีความรู้เรื่องอนุรักษ์เพิ่มขึ้นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 21.6) เคย (ร้อยละ 78.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 25.9) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง

(ร้อยละ 22.7) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 18.4) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 7.5) และ ระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.9) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 20.4) เคย (ร้อยละ 80.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 27.5) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 22.4) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 15.3) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 7.5) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 7.1) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเกิดความภูมิใจในตัวเองของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 18.8) เคย (ร้อยละ 81.0) ระดับน้อย และระดับปานกลาง มีสัดส่วนสูงที่สุดเท่ากัน (ร้อยละ 25.5) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 13.7) ระดับมาก (ร้อยละ 8.6) และระดับค่อนข้างมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 7.8) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีโอกาสรู้จักและคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพิ่มมากขึ้นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 35.5) เคย (ร้อยละ 64.7) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 28.6) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 16.9) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 11.8) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 3.9) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.5) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีป้าชายเล่นเป็นที่พักผ่อนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 3.9) เคย (ร้อยละ 96.0) ระดับมาก มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 28.6) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 24.3) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 16.9) ระดับน้อย (ร้อยละ 14.5) และระดับค่อนข้างน้อย มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 11.8) และ ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม คือ การมีทรัพยากรป่าชายเลนไว้ให้ลูกหลานในอนาคตของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 2.7) เคย (ร้อยละ 97.0) ระดับมาก มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 34.1) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 22.7) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 20.0) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 12.2) ระดับน้อย มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 8.2) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการที่สภาพป่าชายเลนมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 3.9) เคย (ร้อยละ 96.0) ระดับปานกลาง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 29.4) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 22.7) ระดับมาก (ร้อยละ 19.2) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 14.9) และระดับน้อย มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 9.8) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงด้านชุมชน คือ การเป็นที่รู้จักและยอมรับจากคนทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 12.5) เคย (ร้อยละ 91.0) ระดับปานกลาง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 31.8)

รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 20.0) ระดับน้อย (ร้อยละ 16.5) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 12.5) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 6.7) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการที่คนในหมู่บ้านมีอาชีพทำมาหากินเพิ่มขึ้นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 16.1) เคย (ร้อยละ 83.9) ระดับปานกลาง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 25.1) รองลงมา คือ ระดับน้อย (ร้อยละ 19.2) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 18.4) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 11.0) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 10.2) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเกิดความเป็นระเบียบวินัย และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของคนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 18.8) เคย (ร้อยละ 81.0) ระดับปานกลาง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 25.9) รองลงมา คือ ระดับน้อย (ร้อยละ 21.6) ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 17.6) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 10.2) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 5.5) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วม มากกว่า (ร้อยละ 50) ทั้ง 11 กิจกรรม

ตารางที่ 4.8 ความถี่ และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

n = 255		
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	ความถี่	ร้อยละ
1. เข้าร่วมการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์		
ไม่เคย	144	56
เคย	111	42.8
น้อย	50	19.6
ค่อนข้างน้อย	27	10.6
ปานกลาง	28	11.0
ค่อนข้างมาก	4	1.6
มาก	2	0.8

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

n = 255

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	ความถี่	ร้อยละ
2. เข้าร่วมรับทราบการดำเนินงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อเกิดการ พัฒนาเสร็จสิ้นและถูกต้อง		
ไม่เคย	135	52.9
เคย	120	47.1
น้อย	54	21.2
ค่อนข้างน้อย	33	12.9
ปานกลาง	26	10.2
ค่อนข้างมาก	4	1.6
มาก	3	1.2
3. เข้าร่วมประเมินผลการดำเนินงาน หรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเสร็จ สิ้นกระบวนการ		
ไม่เคย	161	63.1
เคย	94	37.0
น้อย	47	18.4
ค่อนข้างน้อย	25	9.8
ปานกลาง	17	6.7
ค่อนข้างมาก	5	2.0
มาก	0	0

จากตารางที่ 4.8 แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง คือ การเข้าร่วมในการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 56.5) เคย (ร้อยละ 42.8) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 19.6) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 10.6) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 11.0) ค่อนข้างมาก (ร้อยละ 1.6) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.8) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมรับทราบการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเกิดการพัฒนาเสร็จสิ้นและถูกต้องของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 52.9) เคย (ร้อยละ 47.1) ระดับน้อย มี

สัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 21.2) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 12.9) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 10.2) ระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 1.6) และระดับมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.2) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมประเมินผลการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่เคย (ร้อยละ 63.1) เคย (ร้อยละ 37.0) ระดับน้อย มีสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 18.4) รองลงมา คือ ระดับค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 9.8) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 6.7) และระดับค่อนข้างมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.6) ส่วนระดับมาก ไม่มีกลุ่มตัวอย่างเลือก

เมื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วม น้อยกว่า (ร้อยละ 50) ทั้ง 3 กิจกรรม

4. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

การนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระต่างๆ โดยใช้ไคสแควร์ (Chi-square test) สถิติดังกล่าวสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยและเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ได้กำหนดไว้ โดยศึกษาตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัว ประกอบด้วย ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ปัจจัยด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ว่ามีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ไปในทิศทางใด และมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
บ้านหัวโพรง

n = 255

ไคสแควร์ (Chi-Square Tests)		
ตัวแปรอิสระ	Asymp. Sig.	ผลการทดสอบ สมมติฐาน
1. เพศ	0.924	✗
2. อายุ	0.000*	✓
3. สถานภาพสมรส	0.010*	✓
4. การศึกษา	0.546	✗
5. อาชีพ	0.024*	✓
6. รายได้	0.023*	✓
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	0.908	✗
8. การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ (1)	0.000*	✓
- กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	0.000*	✓
- อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)	0.035*	✓
- ชมรมอวนดำ	0.002*	✓
- กลุ่มเกษตรทำการประมง	0.002*	✓
- กลุ่มอื่น ๆ (ไทยอาสาป้องกันชาติทางทะเล, กลุ่มพลังสตรีท่าฉลอม)	0.727	✗
9. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	0.000*	✓
10. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (2)		✓
- เจ้าหน้าที่รัฐ	0.000*	✓
- ผู้นำชุมชน	0.000*	✓
- กลุ่มอนุรักษ์	0.000*	✓
- คนในครอบครัว	0.001*	✓
- เพื่อนบ้าน	0.002*	✓

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

n = 255

ไคสแควร์ (Chi-Square Tests)		
ตัวแปรอิสระ	Asymp. Sig.	ผลการทดสอบ สมมติฐาน
- สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วารสาร แผ่นพับ ใบปลิว	0.000*	✓
- โทรทัศน์	0.000*	✓
- วิทยู	0.000*	✓
- เสียงตามสายหมู่บ้าน	0.001*	✓

หมายเหตุ n = ขนาดตัวอย่าง

* = มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($p < 0.05$)

✓ = ทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ✗ = ทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

(1) = นำข้อมูลไปวิเคราะห์

(2) = เป็นข้อมูลโดยรวมของการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

จากตารางที่ 4.9 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เพื่อทดสอบสมมติฐานว่าตัวแปรอิสระต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ในทิศทางใด มีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ และสามารถทดสอบสมมติฐานทั้ง 10 ตัวแปรอิสระ ได้ดังนี้

1. เพศ เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรเพศมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง เพียง 0.924 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า เพศ คือ ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า เพศไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. **อายุ** เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรอายุสามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ได้ถึง 0.000 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า อายุ คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า อายุมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. **สถานภาพสมรส** เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรสถานภาพสมรสสามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ได้ถึง 0.010 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จึงอธิบายได้ว่าสถานภาพสมรส คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

ผลการศึกษา พบว่า สถานภาพสมรสมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. **การศึกษา** เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรการศึกษามีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง เพียง 0.546 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า การศึกษา คือ ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า การศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. **อาชีพ** เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรอาชีพสามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ได้ถึง 0.024 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า อาชีพ คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า อาชีพมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

6. **รายได้** เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรรายได้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

ได้ถึง 0.023 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า รายได้ คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า รายได้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง เพียง 0.908 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คือ ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

8. การเป็นสมาชิกกลุ่ม เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ได้ถึง 0.000 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า การเป็นสมาชิกกลุ่ม คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ (ไทยอาสาป้องกันชาติทางทะเล และกลุ่มพลังสตรีท่าฉลอม) มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง เพียง 0.727 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ คือ ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

9. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง สามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้าน

หัวโพรง ได้ถึง 0.000 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่าความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

10. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ตัวแปรการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง สามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ได้ถึง 0.001 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถอธิบายได้ว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง โดยมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

ผลการศึกษาในครั้งนี้ นำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์กำหนดแนวทางเบื้องต้น และเชิญตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

5.1.1 การส่งเสริมชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

1) การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน แต่ละขั้นตอน กำหนดระยะเวลาให้ตรงกับช่วงชาวประมงส่วนใหญ่หยุดจับสัตว์น้ำ คือ ช่วงฤดูปิดอ่าว ระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 15 พฤษภาคม หรือช่วงหยุดระหว่างจับสัตว์น้ำ (หยุดเดือนหงาย) ประมาณ ขึ้น 13 ค่ำ ถึง แรม 2 ค่ำ หรือวันเสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ เพื่อที่จะได้ให้ประชาชน ทั้งชายและหญิงในพื้นที่ หรือพื้นที่ใกล้เคียงได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง และเข้าใจขั้นตอนการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

2) กำหนดประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ สมาชิกเทศบาล ตำบลบางหญ้าแพรก กำนันตำบลบางหญ้าแพรก ผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวโพรง ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสาคร ประธานชมรมอวนดำ ประธานกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ตัวแทนกลุ่มวัยหนุ่มสาว หรือตัวแทนนักเรียน นักศึกษาในพื้นที่ เพื่อที่จะได้ให้ประชาชนในพื้นที่ทุกช่วงอายุได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านหัวโพรง เพิ่มมากขึ้น

3) การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กำหนดประสานความร่วมมือไปยังกลุ่มแม่บ้านต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านชมรมอวนดำ กลุ่มพลังสตรีทำฉลอม เพื่อที่จะได้กลุ่มแม่บ้านต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง และได้มีโอกาสชักชวนกลุ่มแม่บ้านอื่นๆ เข้ามาเพิ่มมากขึ้น

4) กำหนดประสานความร่วมมือไปยังสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ได้แก่ สถาบันการพลศึกษาสมุทรสาคร มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (ศูนย์วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร) โรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย โรงเรียนสมุทรสาครบูรณะ โรงเรียนสิ่งแวดล้อม (ในโครงการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร) โรงเรียนวัดบางหญ้าแพรก โรงเรียนสามชัย วิเทศศึกษา และโรงเรียนอัมมาลัย เพื่อที่จะได้ให้ นักเรียน นักศึกษา ได้เข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งจะได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม และประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนไปยังผู้ปกครองให้เข้าใจเพิ่มมากขึ้น

5) การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ทุกครั้ง กำหนดประสานความร่วมมือไปยังสมาคมประมงสมุทรสาคร ชมรมอวนดำ ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ผู้ประกอบการอาหารทะเลแปรรูป ตัวแทนโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง มาจากหลากหลายอาชีพ และยังมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ระหว่างกัน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่บ้านหัวโพรง

6) การจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กำหนดให้มีบริการรถยนต์รับส่งผู้ที่จะมาเข้าทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อที่จะได้ลดค่าใช้จ่ายให้กับผู้มีรายได้น้อยได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมากยิ่งขึ้น และเกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ครั้งต่อไป

7) การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน แต่ละขั้นตอน กำหนดส่งแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ผ่านรถยนต์เคลื่อนที่ เสียงตามสายหมู่บ้าน และประสาน

ความร่วมมือตัวแทนชาวบ้านส่งข่าวสารแบบบอกกล่าว โดยให้ประชาชนในแต่ละครัวเรือนที่ไม่ติดภารกิจงานเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ให้ได้มากที่สุด

8) ประสานความร่วมมือไปยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร เทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ กำหนดส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง และอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เพื่อที่จะได้มีโอกาสสร้างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ และในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล หรือกับพื้นที่อื่นๆ

5.1.2 การส่งเสริมชุมชนทางด้านความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

การฝึกอบรมการมีส่วนร่วม กำหนดหัวข้อฝึกอบรม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน และด้านการประเมินผลให้ชาวบ้านมีความรู้เข้าใจมากยิ่งขึ้น ส่วนหัวข้อในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และการรับผลประโยชน์ เป็นหัวข้อเสริม และในส่วนของหัวข้อความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กำหนดหัวข้อฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ป่าชายเลน บ้านหัวโพรง และสามารถลงมือปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อการพัฒนาได้จริงโดยตรง และควรนำตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ไปศึกษาดูงานพื้นที่ป่าชายเลนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

5.1.3 การส่งเสริมชุมชนทางด้านความรู้ข้อมูลข่าวสารในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

การจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กำหนดคิดไปสเตอร์ประชาสัมพันธ์บริเวณหน้าวัดบางหญ้าแพรก และที่ตัวรถโดยสารประจำทางสายหัวโพรง - มหาชัย และประสานความร่วมมือประชาสัมพันธ์กิจกรรมดังกล่าว ไปยังวิทยุชุมชนท่าฉลอม หรือผ่านเว็บไซต์ของศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาคร หรือภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อที่จะให้ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนถึงประชาชนในพื้นที่ หรือพื้นที่ใกล้เคียงมากที่สุด

5.1.4 การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

1) ประสานความร่วมมือไปยังจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร ในการปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติในส่วนที่ยังก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ และขอสนับสนุนงบประมาณจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร หรือเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก หรือสมาคมประมง ในการจัดฝึกอบรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การสร้างจุดประชาสัมพันธ์ข่าวสาร จุดขายสินค้าในพื้นที่ป่าชายเลน (OTOP) การจัดทำ

แผ่นพับ หรือเอกสารประชาสัมพันธ์ หรือสื่ออื่น ๆ และการสร้างกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

2) ขอสนับสนุนเจ้าหน้าที่และเอกสารความรู้ต่างๆ ในการฝึกอบรมไปยังกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยผ่านศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรศาสตร์ เพื่อที่ประชาชนในพื้นที่ จะได้รับความรู้และประสบการณ์โดยตรงจากเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อีกทั้งยังอาจจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

5.2 แนวทางพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

5.2.1 กำหนดฝึกอบรมการมีส่วนร่วม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ พร้อมกับจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง

5.2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้ประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้าน

5.2.3 ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าชายเลน บ้านหัวโพรง อย่างเร่งด่วน

5.2.4 ในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ควรประสานงานไปยังเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรกประชาสัมพันธ์ผ่าน เสียงตามสาย ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ หรือสื่ออื่น ๆ โดยให้ข่าวสารถึงชาวบ้านมากที่สุด

5.2.5 กำหนดส่งเสริมให้ป่าชายเลนเป็นแหล่งท่องเที่ยวชดเชยมากขึ้น พร้อมวางจุดขายสินค้าให้ชาวบ้าน โดยการกำหนดกฎระเบียบจากชาวบ้านในพื้นที่

5.2.6 ส่งเสริมให้คนในพื้นที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หรือเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) หรือกลุ่มอื่นๆ เพิ่มขึ้น

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรณีศึกษา บ้านหัวโพง ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร นำเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพง

1.1.2 เพื่อศึกษาความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพง

1.1.3 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพง

1.1.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพง

1.1.5 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพง

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ คราวเรือนในพื้นที่บ้านหัวโพง จำนวนทั้งสิ้น 711 คราวเรือน กำหนดให้จำนวนคราวเรือนตัวอย่างเป็นตัวแทนทั้งหมดของคราวเรือน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973 อ้างใน ชีรวุฒิ เอกะกุล, 2543) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และยอมให้ความคลาดเคลื่อนของการประมวลค่าสัดส่วนเกิดขึ้นได้ในระดับ $\pm 5\%$ ของค่าสัดส่วนสูงสุดได้เท่ากับ 255 ตัวอย่าง วิธีการเลือกตัวอย่างใช้แบบสุ่มอย่างง่าย โดยการจับสลากบ้านเลขที่ตามสัดส่วนตัวอย่างในแต่ละบ้านเลขที่ เพื่อที่จะเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลลักษณะเศรษฐกิจและสังคม 2) ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน 3) ข้อมูลการรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์

ทรัพยากรป่าชายเลน 4) ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และ 5) ข้อเสนอแนะต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ (Frequency Distribution) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และไคสแควร์ (Chi-square test) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

1.3 สรุปผลการวิจัย

1.3.1 ผลการศึกษาลักษณะเศรษฐกิจและสังคม พบว่า เพศหญิง มีสัดส่วนมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 55.3 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 44.7) โดยมีอายุเฉลี่ย 33 ปี มีสถานภาพสมรสแล้วเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 51.8) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 40.0) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 29.4) มีรายได้เฉลี่ย 14,370 บาท จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 7 คน และการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ (ร้อยละ 21.6) โดยเป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 8.6)

1.3.2 ผลการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน จากการถามคำถาม ถูก ผิด 8 ข้อ พบว่า ข้อ 2) ป่าชายเลนที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์จะเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนในป่าชายเลนและชายฝั่ง และข้อ 6) ป่าชายเลนสามารถเป็น “แนวกำแพง” ป้องกันคลื่นลมพายุได้ มีสัดส่วนสูงสุดเท่ากัน (ร้อยละ 97.3) รองลงมา คือ ข้อ 8) “การอนุรักษ์” เป็นการใช้ทรัพยากรให้สูญเสีย น้อยที่สุดและเกิดประโยชน์มากที่สุดโดยมิใช่ต่อไปชั่วคราว (ร้อยละ 96.1) ข้อ 4) พันธุ์ไม้ป่าชายเลนบางชนิดสามารถนำมาประกอบอาหารและเป็นยาสมุนไพรได้ (ร้อยละ 95.3) ข้อ 7) การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเป็นความผิดทางกฎหมายและมีบทลงโทษด้วย (ร้อยละ 94.9) ข้อ 3) การจับสัตว์น้ำเกินกว่าธรรมชาติผลิตได้จะทำให้สัตว์น้ำลดลง (ร้อยละ 93.7) ข้อ 5) ป่าชายเลนสามารถช่วยบำบัดน้ำเสียโดยวิธีทางธรรมชาติได้ (ร้อยละ 89.8) และข้อ 1) ป่าชายเลนบ้านหัวโพรงเป็น “ป่าสงวนแห่งชาติ” มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 89.4) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า การได้รับข่าวสาร ปีละ 1-2 ครั้ง มีสัดส่วนสูงที่สุด รองลงมา คือ 3-6 เดือนครั้ง และน้อยที่สุด ส่วนใหญ่ เดือนละครั้ง หรือ 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ ส่วนช่องทางที่ได้รับ พบว่า จากเพื่อนบ้าน มีสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 43.1) รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ร้อยละ 40.0) เสียงตามสายหมู่บ้าน (ร้อยละ 38.4) โทรทัศน์ (ร้อยละ 36.1) คนในครอบครัว (ร้อยละ 35.5) สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ (ร้อยละ 33.3) กลุ่มอนุรักษ์ (ร้อยละ 31.0) ผู้นำชุมชน (ร้อยละ 28.2) และวิทยุ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 25.1) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะ มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 79.6) รองลงมา คือ การชักชวนเข้าร่วม

กิจกรรมปลูกป่าชายเลน (ร้อยละ 75.5) การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ (ร้อยละ 62.0) การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 61.6) ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 41.6) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 40.4) บทลงโทษเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน (ร้อยละ 23.9) และกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 16.1) ตามลำดับ

1.3.3 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน ได้แก่ รูปแบบการรับฟัง แสดงความคิดเห็น ลงมติ และเสนอวิธีการ พบว่า การเข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ มีสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 37.6) รองลงมา คือ การเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการพัฒนาหรือฟื้นฟู (ร้อยละ 29.0) การเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินการกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ (ร้อยละ 27.0) การเข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ (ร้อยละ 26.3) และเข้าร่วมประชุมเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินการ มีสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ร้อยละ 19.2) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการ ตั้งแต่ระดับน้อย ก่อนข้างน้อย ปานกลาง ก่อนข้างมาก และมาก พบว่า การร่วมปลูกป่าชายเลน และการร่วมปล่อยสัตว์น้ำ มีสัดส่วนสูงที่สุดเท่ากัน (ร้อยละ 65.1) รองลงมา คือ การร่วมบริจาคทรัพย์สินหรือสิ่งของ (ร้อยละ 64.8) การเข้าร่วมเก็บขยะในพื้นที่ป่าชายเลน (ร้อยละ 53.7) การเข้าร่วมฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ (ร้อยละ 48.6) การร่วมกันจับสัตว์น้ำตามกฎหมายระเบียบหรือกติกาสังคม (ร้อยละ 38.8) การเข้าร่วมจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (ร้อยละ 26.7) ส่วนการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และร่วมทำหนังสือร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ มีสัดส่วนน้อยที่สุดเท่ากัน (ร้อยละ 25.9) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ ตั้งแต่ระดับน้อย ก่อนข้างน้อย ปานกลาง ก่อนข้างมาก และมาก พบว่า การมีทรัพยากรป่าชายเลนไว้ให้ลูกหลานในอนาคต มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 97.2) รองลงมา คือ มีป่าชายเลนเป็นที่พักผ่อน และสภาพป่าชายเลนมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น มีสัดส่วนรองลงมาเท่ากัน (ร้อยละ 96.1) การเป็นที่รู้จักและยอมรับจากคนทั่วไป (ร้อยละ 87.5) เกิดความเป็นระเบียบวินัยและการปฏิบัติตามกฎระเบียบของคนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น (ร้อยละ 83.9) เกิดความภูมิใจในตัวเอง (ร้อยละ 81.1) สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 79.8) มีความรู้เรื่องอนุรักษ์เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 78.4) คนในหมู่บ้านมีอาชีพทำมาหากินเพิ่มขึ้น (ร้อยละ 73.7) มีโอกาสรู้จักและคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพิ่มมากขึ้น (ร้อยละ 64.7) และมีรายได้จากการทำประมงเพิ่มขึ้น มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 58.5) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล ตั้งแต่ระดับน้อย ก่อนข้างน้อย ปานกลาง ก่อนข้างมาก และมาก พบว่า การเข้าร่วมรับทราบการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเกิดการพัฒนาเสร็จสิ้นและถูกต้อง มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 47.1) รองลงมา คือ การเข้าร่วมในการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ (ร้อยละ 43.6) และการเข้าร่วมประเมินผลการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 36.9) ตามลำดับ

1.3.4 ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส รายได้ อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนปัจจัยด้านเพศ การศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

1.3.5 ผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) **แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน** ได้แก่ การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน แต่ละขั้นตอน กำหนดระยะเวลาให้ตรงกับช่วงชาวประมงส่วนใหญ่หยุดจับสัตว์น้ำ คือ ช่วงฤดูปิดอ่าว หรือหยุดเดือนหงาย (ประมาณ ขึ้น 13 ค่ำ ถึงแรม 2 ค่ำ) หรือวันเสาร์ อาทิตย์ ในการจัดกิจกรรมดังกล่าว ประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ สมาชิกเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข ชมรมอวนดำ กลุ่มแม่บ้านต่างๆ ตัวแทนกลุ่มวัยหนุ่มสาว กำหนดให้มีบริการรถยนต์รับส่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการอนุรักษ์ผ่าน รถยนต์เคลื่อนที่เสียงตามสายหมู่บ้าน หรือสื่ออื่นๆ และกำหนดส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หรือกลุ่มอื่นๆ

2) **การส่งเสริมชุมชนทางด้านความรู้ในการอนุรักษ์** ได้แก่ การฝึกอบรมการมีส่วนร่วม กำหนดหัวข้อฝึกอบรม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน และประเมินผล ให้ชาวบ้านมีความรู้เข้าใจมากยิ่งขึ้น ส่วนหัวข้อด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และการรับผลประโยชน์ เป็นหัวข้อเสริม และในส่วนของหัวข้อความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กำหนดหัวข้อฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่บ้านหัวโพรง และสามารถลงมือปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อการพัฒนาได้จริงโดยตรง และควรนำตัวแทนภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ไปศึกษาดูงานพื้นที่ป่าชายเลนอื่น ๆ เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3) การส่งเสริมชุมชนทางด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ กำหนดคิดโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บริเวณหน้าวัดบางหญ้าแพรก และที่ตัวรถโดยสารประจำทาง สายหัวโพรง-มหาชัย และประชาสัมพันธ์กิจกรรมดังกล่าวไปยังวิทยุชุมชนท่าฉลอม หรือผ่านเว็บไซต์ของศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรศาสตร์

4) การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ประสานความร่วมมือไปยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาครในการปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติในส่วนที่ยังก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ และขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการจัดฝึกอบรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การสร้างจุดประชาสัมพันธ์ข่าวสาร จุดขายสินค้าในพื้นที่ป่าชายเลน (OTOP) การจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ หรือสื่ออื่น ๆ และการสร้างกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และขอสนับสนุนเจ้าหน้าที่และเอกสารความรู้ต่าง ๆ ในการฝึกอบรมไปยังกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

5) แนวทางพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ กำหนดฝึกอบรมการมีส่วนร่วม ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดจัดสรรงบประมาณในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าชายเลน อย่างเร่งด่วน ในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนควรประสานงานไปยังเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก ประชาสัมพันธ์ผ่านกลุ่ม หรือสื่อต่าง ๆ ให้มากที่สุด กำหนดส่งเสริมให้ป่าชายเลนเป็นแหล่งท่องเที่ยวชดเชยมากขึ้น พร้อมวางจุดขายสินค้าโดยการกำหนดกฎระเบียบจากชาวบ้านในพื้นที่กันเอง และส่งเสริมคนในพื้นที่ให้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

2. อภิปรายผล

ผลการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรงสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัย และอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า เพศหญิง มีสัดส่วนสูงกว่าเพศชาย (ร้อยละ 55.3 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 44.7) ทั้งนี้ ประชากรเพศชายจะออกไปทำงานรับจ้างทำอวน คัดแยกปลา และการออกทะเลจับสัตว์น้ำโดยมีการเข้าฝั่งไม่แน่นอน ส่วนใหญ่จะเข้าฝั่งใกล้กับจังหวัดที่ไปจับสัตว์น้ำ อีกทั้งประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรงมีการทำประมงทั้งในและต่างประเทศ กลุ่มตัวอย่างเพศชายจึงอยู่ในสัดส่วนที่น้อยกว่าเพศหญิง พบว่า ปัจจัยด้านเพศไม่มีผล

ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านหัวโพรง ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วลัยพร ดาวสุวรรณ (2533: 82) พบว่า เพศเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่าง พบว่า อายุ 26-35 ปี มีสัดส่วนสูงสุด โดยประชากรกลุ่มนี้มีโอกาสได้ศึกษาในระดับที่สูงขึ้น พอจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยต่างๆ ในขณะที่ผู้ที่มีสูงอายุมักจะไม่เข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยและอาจกังวลเกี่ยวกับเรื่องของการเก็บภาษีรายได้ จึงทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในกลุ่มตัวอย่างที่น้อย พอสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างในพื้นที่บ้านหัวโพรง โดยเฉพาะคนหนุ่มสาว หรือวัยทำงานส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ที่มีโอกาสสัมผัสกับป่าชายเลนโดยตรงมาตั้งแต่เด็กๆ ในขณะที่ผู้ที่มีอายุสูงขึ้นไปก็ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนมาโดยตลอด และมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมบ้างตามแต่ละโอกาส ทำให้อายุมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า ปัจจัยด้านอายุมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ คนางค์ จิรภัทธานนท์ (2549: 119-120) พบว่า อายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สมรสแล้ว มีสัดส่วนสูงสุด สถานภาพสมรสแตกต่างกันย่อมมีประสบการณ์ การเข้าถึงและความรับผิดชอบต่างกันมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่าง และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมตามความรับผิดชอบที่แตกต่าง พบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรรครา ธรรมาธิกุล (2550: 82) พบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชน ตำบลหงาว อำเภอเมืองจังหวัดระนอง

ผลการศึกษาในระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ ในส่วนผู้ที่การศึกษาสูงมีโอกาสได้ทำงานที่ดีกว่า แต่ต้องย้ายไปทำงานที่ห่างไกลจึงตกอยู่ในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในสัดส่วนที่น้อย ทั้งนี้จะเป็นเพราะปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่บ้านหัวโพรงส่วนใหญ่จะส่งให้ลูกหลานให้เรียนในระดับที่สูงขึ้นไม่ต้องออกทะเลไปจับสัตว์น้ำเหมือนแต่ก่อน ทำให้ระดับการศึกษาไม่แตกต่างกันมากนัก พบว่า ปัจจัยด้านการศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ คนางค์ จิรภัทธานนท์ (2549: 119-120) พบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง แต่เนื่องจากผู้ที่ประกอบอาชีพประมงมีหลายประเภท เช่น อวนลากเดี่ยว ใคหมึก และอวนล้อมจับปลาผิวน้ำ การเข้าฝั่งมักจะเข้า

ฝั่งใกล้กับจังหวัดที่ทำการประมง อีกทั้งประชากรที่ประกอบอาชีพประมงในพื้นที่มีการจับสัตว์น้ำ ทั้งในและต่างประเทศ กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพประมงจึงตกอยู่ในสัดส่วนที่น้อยกว่าอาชีพ รับจ้าง พอสรุปได้ว่าปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่บ้านหัวโพรงประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ทำโรงงาน รับจ้าง อื่น ๆ (นักเรียน นักศึกษา ธุรกิจส่วนตัว) โดยแตกต่างกัน จากในอดีตที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก และไม่ค่อยมีเวลามากนัก พบว่า ปัจจัยด้าน อาชีพมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุญทัน โพลิกา (2549: บทคัดย่อ) พบว่า อาชีพเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของ ราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าประแส-พังราด อำเภอกะเลง จังหวัด ระยอง

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท และใกล้เคียงกับกลุ่ม ตัวอย่างอาชีพส่วนใหญ่ คือ รับจ้างที่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน แต่พอมีเวลาว่างบ้าง ส่วนผู้มีรายได้ สูงมีภาระรับผิดชอบหน้าที่การงานมากขึ้น เวลาว่างที่จะทำกิจกรรมเพื่อสังคมอาจน้อยลงไป ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปรับตัวไปตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไป พบว่า ปัจจัยด้านรายได้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้อง กับผลการศึกษาของ ภัทรารวรรณ สนั่น ไชย (2548: 86-90) พบว่า รายได้เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ต่อการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง: บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 5-10 คน ทั้งนี้ น่าจะมาจาก สภาพสังคมที่เปลี่ยนไปจากสังคมชนบท สู่วัฒนธรรมเมือง ทำให้แต่ละครัวเรือนมี รายจ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้นส่งผลให้ประชากรในพื้นที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยลง พบว่า ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ชายเลน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภัทรารวรรณ สนั่น ไชย (2548: 87) พบว่า จำนวน สมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ ทรัพยากรกรชายฝั่ง : บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) โดยมีการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการดูแลสุขภาพของประชาชนอยู่เป็น ประจำ มีโอกาสได้พบปะกับประชาชนทั่วไปมากกว่าสมาชิกกลุ่มอื่น และมีการทำกิจกรรมเพื่อ สังคมอย่างต่อเนื่อง กลุ่มเกษตรทำประมง เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งมาเป็นเวลานานสมาชิกบางส่วนเสียชีวิต ไปบ้าง หรือไม่ก็มียุวมามากขึ้นมีการ โอนหุ้นให้กับรุ่นลูกหลาน โดยมีการประชุมสมาชิกเพียงปี ละครั้ง และมีโอกาสทำกิจกรรมเพื่อสังคมตามแต่ละ โอกาส กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน มีการ รวมกลุ่มพร้อมกับการก่อตั้งศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก สำนักงานป่าไม้

จังหวัดสมุทรสาคร กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาครในปัจจุบัน) โดยกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนยังเป็นการรวมกลุ่มเฉพาะเพียงไม่กี่คน ชมรมอวนดำสมาชิกส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มของชาวประมงจับปลาผิวน้ำ หรือปลาทุเป็นหลัก ซึ่งมีวันหยุดไม่แน่นอน แต่ส่วนใหญ่จะหยุดช่วงประมาณ ขึ้น 13 ค่ำ ถึงแรม 2 ค่ำ (หยุดเดือนหงาย) และมีการประสานกับสมาคมประมงสมุทรสาครทำกิจกรรมเพื่อสังคมตามแต่ละ โอกาส พอสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มมีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น หรือรับรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน และทำกิจกรรมทางสังคมอยู่เป็นประจำ โดยมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมากกว่า ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า ปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวรรณิ คงทอง (2536: 112-119) พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่อำเภอเสนา จังหวัดศรีสะเกษ

ผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติทางทะเล (ทสปช.) ในความดูแลของกองทัพเรือ และกลุ่มพลังสตรีท่าฉลอมมีการรวมกลุ่มในระยะเวลาระหว่าง 5-7 ปี ก่อนจัดงานปลาทุร่อยที่ทำฉลอมครั้งแรก โดยทั้งสองกลุ่มมีการทำกิจกรรมเพื่อสังคมตามแต่ละ โอกาส พบว่า มีสัดส่วนน้อยที่สุด เพียง (ร้อยละ 3.1) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่าง มีสัดส่วนที่น้อย ซึ่งอาจจะไม่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ทางสถิติไคสแควร์ (Chi-Square Tests) พบว่า ปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวรรณิ คงทอง (2536: 112-119) พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่อำเภอเสนา จังหวัดศรีสะเกษ

ผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเพราะเป็นคนในพื้นที่ ช่วงวัยหนึ่งของชีวิตมีโอกาสได้สัมผัสกับป่าชายเลนโดยตรงด้วยการหาของป่า หรือจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่ง เช่น ขุดปูทะเล จับปูแสม หาหอยแครง หรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรือการทำประมงชายฝั่ง ทำให้พอมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอยู่พอสมควร พอสรุปได้ว่า ความรู้ทำให้คนเข้าใจและเกิดพัฒนาทางความคิด เกิดแรงจูงใจที่จะลงมือปฏิบัติและก่อให้เกิดการความสามารถในการปฏิบัติเรื่องต่าง ๆ อย่างเห็นผลและถูกต้อง พบว่า ปัจจัยด้านความรู้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ คนางค์ จิรภัทธานนท์ (2549: 119-120) พบว่า ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาป่าชายเลน เขตบางขุนเทียน

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ปีละ 1-2 ครั้ง ส่วนช่องทางข่าวสารที่ได้รับสูงสุด ได้แก่ โทรทัศน์ แต่ก็ยังเป็นลักษณะภาพรวมทั้งประเทศ รองลงมา คือ ช่องทางข่าวสารในพื้นที่ เช่น เพื่อนบ้าน เสียงตามสาย พอสรุปได้ว่า มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีความจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกันเป็นประจำ และมีการแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความรู้ รวมถึงประสบการณ์ต่างๆ เพื่อความเข้าใจตรงกัน โดยการแลกเปลี่ยนข่าวสารด้านการอนุรักษ์จะทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับข่าวสารและเกิดความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์จากพื้นที่อื่น ๆ นอกจากนี้การได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล หรือสื่ออื่นๆ และการมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ส่วนมีความสำคัญที่จะสามารถปรับเปลี่ยนมุมมอง หรือทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ให้เกิดจิตสาธารณะ และมองเห็นถึงความสำคัญที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ของตนเอง หรือพื้นที่ใกล้เคียงให้มากยิ่งขึ้น และพร้อมที่จะปฏิบัติตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ผู้ที่รับรู้ข่าวสารมากกว่ามีโอกาสที่จะเกิดการพัฒนาทางความคิด และตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่างๆ มากกว่าผู้ที่ได้รับข่าวสารน้อยกว่า ทำให้การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ คณาจ์ จิรภัททานนท์ (2549: 119-120) พบว่า การรับรู้ข่าวสารมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม

3.1.1 ควรสร้างจุดประชาสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่สำหรับติดโปสเตอร์ หรือเอกสารประกาศต่างๆ ในพื้นที่อีกประมาณ 2-3 จุด เพื่อให้ชาวบ้านได้รับข่าวสารต่างๆ ทัวถึงและมากขึ้น

3.1.2 ควรให้ผู้นำชุมชน ตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ และชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการตัดสินใจวางแผน กำหนดการปฏิบัติการ กำหนดการรับผลประโยชน์ และกำหนดการประเมินผล ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน อย่างทั่วถึง

3.1.3 ควรให้ประชาชนในพื้นที่บ้านหัวโพรงได้รับประโยชน์โดยตรงจากการขายสินค้า (OTOP) ในพื้นที่ป่าชายเลน หรือพื้นที่ใกล้เคียง

3.1.4 ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในสถานบันการศึกษาต่างๆ หรือเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) และกับกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่อื่น ๆ

3.1.5 ควรจัดกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ เกือบขะ และปลูกป่าชายเลน ในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ (5 ธันวาคม)

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาเท่านั้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการศึกษารoundต่อไปควรเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปให้มากขึ้น อีกทั้งจะได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมเนื้อหาในเชิงลึกและภาพรวม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

3.2.2 การศึกษารoundต่อไปควรเพิ่มตัวอย่างประชากรในการศึกษาจากหมู่บ้านหัวโพรง (หมู่ที่ 5) ไปยังบ้านบางหญ้าแพรก (หมู่ที่ 4) และบ้านนาเกลือมณิรัตน์ (หมู่ที่ 6) โดยให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งตำบลบางหญ้าแพรก (ฝั่งตะวันตกปากแม่น้ำท่าจีน) เพื่อที่จะได้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในภาพรวมทั้งตำบลบางหญ้าแพรก (หมู่ที่ 4, หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6)

3.2.3 การศึกษาด้านความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนroundต่อไปควรกำหนดขอบเขตของคำถามที่เชื่อมโยงกับวิธีการปฏิบัติในพื้นที่โดยตรง เพื่อที่จะได้ทราบข้อมูลในเชิงลึกว่าชาวบ้านมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการลงมือปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนได้จริงหรือไม่ อยู่ในระดับใด และปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน มากน้อยเพียงใด

3.2.4 การศึกษารoundต่อไปสามารถศึกษาจากประชากรตัวอย่างกลุ่มอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากประชาชนในพื้นที่ เช่น นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว องค์กรทางศาสนา องค์กรเอกชน ผู้ถ่ายทำภาพยนตร์หรือสารคดี หรือผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านหัวโพรง เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรณีกา ชมดี (2524) “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กฤษเดช สุภาพไพบุลย์และจิตต์ คงแสงไชย (2525) “พรรณไม้สมุนไพรในป่าชายเลน” รายงานการสัมมนาาระบบนิเวศป่าชายเลน ครั้งที่ 4 จังหวัดสุราษฎร์ธานี 7-11 กรกฎาคม 2525 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ หน้า 379-355
- เกษม จันทร์แก้ว (2530) อ้างถึงใน สามัคคี บุญยะวัฒน์ และคณะ (2552) “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการทรัพยากรเพื่อการป่าไม้* หน่วยที่ 3 หน้า 3/7, 3/9 - 3/13 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- คนางค์ จิรภัททานนท์ (2549) “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จิตต์ คงแสงไชย (2525) “การใช้ประโยชน์ไม้ในป่าชายเลน” รายงานการสัมมนาาระบบนิเวศป่าชายเลน ครั้งที่ 4 จังหวัดสุราษฎร์ธานี 7-11 กรกฎาคม 2525 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ หน้า 326-339
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท กรุงเทพฯ โอเดียนสโตร์
- จำลอง โตอ่อน และคณะ (2548) “ชนิดและการกระจายของปูแสมในบริเวณป่าชายเลนปากแม่น้ำท่าจีนจังหวัดสมุทรสาคร เอกสารวิชาการฉบับที่ 1/2548 สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 5 สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หน้า 10
- ชวลีภรณ์ ฉิมเจริญ (2544) “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ชัยโรจน์ ชนสันติ (2535) “การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ :
ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ณรงค์ เฟื่องปรีชา (2520) “กาวแทนนินฟอร์มัลดีไฮด์” เอสารวิจัย เลขที่ ร. 182 กองวิจัยผลิตผลป่าไม้
กรมป่าไม้ กรุงเทพมหานคร
- ดวงพร โปสรักษ์กะ (2552) “การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนขององค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนากฎมิต้องอย่างยั่งยืน บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- ดุสิต เวชกิจ และคณะ (2548) “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน :
ศึกษากรณีภาคเหนือ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน้า 6, 7
- นิรุช ประสิทธิ์เมตต์ (2540) “การมีส่วนร่วมของครูในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดนครสวรรค์”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นิวัติ เรืองพานิช (2546) อ้างถึงใน สามัคคี บุญยะวัฒน์ และคณะ (2552) “การจัดการทรัพยากร
ธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการทรัพยากร
เพื่อการป่าไม้* หน่วยที่ 3 หน้า 3/7 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- บรรจง กณะกาสัย (2540) “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน :
ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดจันทบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- บุญทัน โพลิกา (2549) “การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
ป่าประแส-พังราด อำเภอแกลง จังหวัดระยอง”
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ประเวศ วะสี (2532) “วิกฤตหมู่บ้านไทยทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน” กรุงเทพมหานคร
- ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) “รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนา
ชนบท” กรุงเทพฯ ฯ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 5

- พงศกร ชุมเปีย (2550) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลบางนายสี อำเภอดงตาล” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา สวันจิตร์ลดดา พระราชวังดุสิต วันเสาร์ที่ 11 สิงหาคม 2544
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สารสนเทศออนไลน์
- ค้นคืนวันที่ 22 มกราคม 2555 จาก http://www.dmcr.go.th/omrc/queen_01.html
- “พระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457” (2495, 2 ธันวาคม) ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม 69 ตอนที่ 30 หน้า 4453, 4454
- เพิ่มศักดิ์ มกราริมย์ (2549) “กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 2) หน่วยที่ 14 หน้า 204, 216 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- พันธ์ศักดิ์ ลัญจนกร (2553) “การบริหารจัดการน้ำชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมกรณีศึกษา : ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาห้วยหลวง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน” ใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ บรรณาธิการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หน้า 36-38 กรุงเทพฯ ศักดิ์โสภณการพิมพ์
- ภัทรารวรรณ สนั่นไทย (2548) “การมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง : บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
- มโนธรรม ชาญกล้า (2545) “การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืน จังหวัดสมุทรสาคร” สำนักงานป่าไม้จังหวัดสมุทรสาคร หน้า 1, 24-26, 35
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ (2549) “แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท (พิมพ์ครั้งที่ 15) หน่วยที่ 1 หน้า 47 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์

- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” พ.ศ. 2550 (2550, 24 สิงหาคม) *ราชกิจจานุเบกษาฉบับ
กฤษฎีกา* เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก หน้า 114, 115, 119
- วลัยพร ดาวสุวรรณ (2533) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี” *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*
- วิจารณ์ มีผล และคณะ (2540) “ลักษณะโครงสร้างป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัด
สมุทรสาคร” *กลุ่มพัฒนาป่าชายเลนและป่าพรุ ส่วนวิจัยเศรษฐกิจและพัฒนากิจการจัดการ
ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้, คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* หน้า 26
- วิไลพร สมบูรณ์ชัย (2534) “การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติในจังหวัดลำปาง” *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล*
- วุฒิชัย จำนงค์ (2533) “พฤติกรรมการณ์ตัดสินใจ” *กรุงเทพ ฯ โอเดียนสโตร์*
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ (2531) “การพัฒนาชนบทไทย” *กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- สนธิ อักษรแก้ว (2549) “ระบบนิเวศป่าชายเลนและการจัดการ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา
นิเวศวิทยาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 2) หน่วยที่ 14
หน้า 297-304 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์*
- สนธิ อักษรแก้ว และคณะ (2542) “การฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อสังคม
และเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของประเทศ” *รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ* หน้า 407 กรุงเทพฯ ฯ
- สนธิ อักษรแก้ว และคณะ (2542) อ้างถึงใน *มโนธรรม ชาญกล้า (2545) “การบริหารจัดการ
ทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืนจังหวัดสมุทรสาคร”
สำนักงานป่าไม้จังหวัดสมุทรสาคร* หน้า 24, 25
- _____ (2545) “การศึกษาเบื้องต้นการใช้ป่าชายเลนในการบำบัดน้ำเสียบริเวณแหลมผักเบี้ย
จังหวัดเพชรบุรี” *เอกสารประชุมวิชาการการกำจัดขยะและน้ำเสียบนพื้นที่จำกัด
ด้วยการประยุกต์เทคโนโลยีต้นแบบของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
แหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โรงแรมรามาร์กเด้นส์* หน้า 1-24 กรุงเทพฯ ฯ

- สุรินทร์ สุริยวงศ์ (2536) “การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์ปริญญาเทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตศึกษา สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้
- สุริยา ยี่ขุน (2534) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน
ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา”
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- สุวรรณณี คงทอง (2536) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่
อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ
สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555) *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11* (พ.ศ. 2555-2559) กรุงเทพฯ ฯ สำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสมุทรสาคร “แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการ
คุณภาพสิ่งแวดล้อมจังหวัดสมุทรสาคร 2554” หน้า 5
- อมรา พงศาพิชญ์ (2545) โครงการพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
วิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ ฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อรรครา ธรรมาธิกุล (2550) “การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ของประชาชน
ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- อนุกรณ์ สุวรรณสัทิสกร (2529) “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการ กสช.
ปี 2528 อำเภอชนบท” จังหวัดขอนแก่น วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- อำนาจ อนันตชัย (2531: 126-127) อ้างถึงใน อรรครา ธรรมาธิกุล (2550: 17) “การมีส่วนร่วมในการ
จัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ของประชาชน ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- อำเภอเมืองสมุทรสาคร (2554) อ้างถึงใน เทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก (2554) “ข้อมูลประชากร”
สาระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 13 มิถุนายน 2554
จาก <http://www.bangyaphrak.go.th/citizen.html>

- Aksornkoae, S. and K. Khemnark (1984). "Nutrient Cycling in Mangrove of Thailand." In : Soepadmo E. A. N. Rao and D. J. Macintosh (eds.). Proc. Asian symp. Mangr. Environ. Res. Manage. Univ. Malaya, Kuala Lumpur. pp. 545-557
- Chapin (n.d.). อ้างถึงใน อนุกรมน์ สุวรรณสถิศกร (2529) "การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาพแวดล้อมต่อโครงการ กสช. ปี 2528 อำเภอชนบท" จังหวัดขอนแก่น
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หน้า 24
- Cohen J. M. and Uphoff N. T. (1981). *Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell. University. p. 6*
- David Maethew (2541). จากปัจเจกสู่สาธารณะ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง
แปลจาก จีรูวดี เสนาคำ กรุงเทพ ฯ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
- FAO. (1985). "Mangrove Management in Thailand, Malaysia and Indonesia." FAO. Environment p. 4 Rome.
- Higaki M. (1982). อ้างถึงใน สนิท อักษรแก้ว (2549) "ระบบนิเวศป่าชายเลนและการจัดการ"
ใน เอกสารการสอนชุดวิชานิเวศวิทยาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
(พิมพ์ครั้งที่ 2) หน่วยที่ 14 หน้า 297 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- Lee J. Carry (1976). "The Role of the Citizen in the C. D. Process" Community Development as a Process. University of Missouri Press Columbia.
- Macnae, W. (1968). "A General Account of The Fauna and Flora of Mangrove Swamps and Forest in the Indo-West Pacific Region. Advance." Mar. Biol. 6: 73-270
- Maslow (n.d.) อ้างถึงใน อารี เพชรผุด (2530) "มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน" กรุงเทพ ฯ
เนติกุลการพิมพ์ หน้า 18-21
- Owen, O. S (1971). อ้างถึงใน สามัคคี บุญยะวัฒน์ และคณะ (2552) "การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการทรัพยากรเพื่อการป่าไม้* หน่วยที่ 3 หน้าที่ 3/7 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- Parson,T. and Shill, E. A. (1951). *Toward a General Theory of Action*, New York : Free. p. 279

- Reeder, W.W. (1974). *Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families* in New York State. New York : Unpublished Ph. D. Dissertation, Cornell, University.
- Rogers and Shoemaker (1971). อ้างถึงใน สุริยา ชีขุน (2534: 29) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีละกอ อำเภोजักราช จังหวัดนครราชสีมา” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- Rogers, E. M. (1973). *Communication Strategue for Ranidy Planning*. New York : Free. p. 45
- Saenger, P., E. J. Hegerl and J. D. S. Davie (1983). *Global Status of Mangrove Ecosystems*. Commission on Ecology p. 3 Internation Union for Conservation of Nature and natural Resources. Gland, Switzerland.
- United Nation (1981). Department of Internation Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development. Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert. New York : United Nation. p. 5
- WHO/UNICEF. (1978). อ้างถึงใน อรรถรา ธรรมาธิกุล (2550: 12) “การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ของประชาชน ตำบลหวาง อำเภอมือง จังหวัดระนอง” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- Yamane (1973). อ้างถึงใน ชีรุติ เอกะกุล (2543) “ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์” สารสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 27 มกราคม 2555 จาก <http://research.bu.ac.th/knowledge/kn46/Samplesize.pdf>

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สืบช่วยธรรมมาภิบาล

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถาม เรื่อง แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน :

กรณีศึกษาบ้านหัวโพรง

แบบสอบถามชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งในการทำวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช คำตอบของท่านไม่มีผลกระทบต่อการทำงาน หรือตัวของท่านแต่ประการใด แต่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย และแนวทางพัฒนาบ้านหัวโพรง ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วน และขอขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสอบถาม มา ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง กรุณาเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () และเติมคำในช่องว่างตามความเป็นจริง
ตอนที่ 1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ

- 1.1 เพศ 1. () ชาย 2. () หญิง
- 1.2 อายุ 1. () 15 – 25 ปี 2. () 26 – 35 ปี 3. () 36 – 45 ปี
 4. () 46 – 55 ปี 5. () 56 – 65 ปี 6. () 66 ปี ขึ้นไป
- 1.3 สถานภาพสมรส 1. () โสด 2. () สมรส 3. () หย่าร้าง 4. () หม้าย
- 1.4 การศึกษา 1. () ไม่ได้เรียนหนังสือ 2. () ประถมศึกษา
 3. () มัธยมศึกษาตอนต้น 4. () มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.
 5. () อนุปริญญา / ปวส. 6. () ปริญญาตรี หรือสูงกว่า
- 1.5 อาชีพ 1. () ประมง 2. () รับจ้าง 3. () รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ
 4. () ค้าขาย 5. () ทำโรงงาน 6. () อื่น ๆ (ระบุ)
- 1.6 รายได้ 1. () น้อยกว่า 10,000 บาท 2. () 10,001 – 15,000 บาท
 3. () 15,001 – 20,000 บาท 4. () มากกว่า 20,000 บาท
- 1.7 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1. () น้อยกว่า 5 คน 2. () 5 – 10 คน 3. () มากกว่า 10 คน
- 1.8 ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มใดบ้าง
- () ไม่ได้เป็น () เป็น (ตอบได้กว่า 1 ข้อ)
1. () กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน 2. () อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
3. () ชมรมอวนดำ 4. () กลุ่มเกษตรกรทำประมง
5. () อื่น ๆ (ระบุ)

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	ถูก	ผิด
1) ป่าชายเลนบ้านหัวโพรง เป็น “ป่าสงวนแห่งชาติ”		
2) ป่าชายเลนที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์ จะเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนในป่าชายเลน และชายฝั่ง		
3) การจับสัตว์น้ำเกินกว่าธรรมชาติผลิตได้ จะทำให้สัตว์น้ำลดลง		
4) พันธุ์ไม้ป่าชายเลนบางชนิด สามารถนำมาประกอบอาหารและยาสมุนไพรได้		
5) ป่าชายเลนสามารถช่วยบำบัดน้ำเสีย โดยวิธีทางธรรมชาติได้		
6) ป่าชายเลนสามารถเป็น “แนวกำแพง” ป้องกันคลื่น ลม พายุ ได้		
7) การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน เป็นความผิดทางกฎหมาย และมีบทลงโทษด้วย		
8) “การอนุรักษ์” เป็นการใช้ทรัพยากรให้สูญเสียน้อยที่สุด และเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยมีใช้ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน		

ตอนที่ 3 การรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

3.1 แหล่งข่าวสาร และความถี่ในการรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่ท่านได้รับ

แหล่งข้อมูลข่าวสาร	ไม่เคย	ความถี่ในการรับข่าวสาร			
		ปีละ1-3 ครั้ง	3-6 เดือนครั้ง	เดือนละ1 ครั้ง	2-3 ครั้ง/สัปดาห์
1) เจ้าหน้าที่ของรัฐ					
2) ผู้นำชุมชน					
3) กลุ่มอนุรักษ์					
4) คนในครอบครัว					
5) เพื่อนบ้าน					
6) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วารสาร แผ่นพับ ใบปลิว					
7) โทรทัศน์					
8) วิทยุ					
9) เสียงตามสายหมู่บ้าน					

3.2 การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1.() การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลน 5.() การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ
 2.() ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน 6.() การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
 3.() การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน 7.() การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ
 4.() กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน 8.() บทลงโทษเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน

ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ท่านเคยเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ กับคนในหมู่บ้านของท่าน หรือหน่วยงานราชการในกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

4.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน

กิจกรรม	รูปแบบการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน				
	ไม่เคย	เคยรับฟัง	เคยแสดงความ ความคิดเห็น	เคยลงมติ	เคยเสนอ วิธีการ
1. เข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่					
2. เข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่					
3. เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการพัฒนาหรือฟื้นฟู					
4. เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินการกิจกรรมด้านการอนุรักษ์					
5. เข้าร่วมประชุมเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินการ					

ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจวางแผน

.....

4.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

กิจกรรม	ไม่เคย	น้อย 1	ค่อนข้างน้อย 2	ปานกลาง 3	ค่อนข้างมาก 4	มาก 5
1. เข้าร่วมฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์						
2. ร่วมบริจาคทรัพย์สิน หรือสิ่งของ						
3. เข้าร่วมปลูกป่าชายเลน						
4. เข้าร่วมปล่อยสัตว์น้ำ						
5. เข้าร่วมเก็บขยะในพื้นที่ป่าชายเลน						
6. เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน						
7. ร่วมกันจับสัตว์น้ำตามกฎหมายระเบียบหรือกติกาสังคม						
8. เข้าร่วมทำหนังสือร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ						
9. เข้าร่วมจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน						

ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการ

.....

.....

.....

4.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

กิจกรรม	ไม่เคย	น้อย 1	ค่อนข้างน้อย 2	ปานกลาง 3	ค่อนข้างมาก 4	มาก 5
ด้านบุคคล						
1.มีรายได้จากการทำประมงเพิ่มขึ้น						
2.มีความรู้เรื่องอนุรักษ์เพิ่มขึ้น						
3.สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน						
4.เกิดความภูมิใจในตัวเอง						
5.มีโอกาสรู้จัก และคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพิ่มมากขึ้น						
6.มีป่าชายเลนเป็นที่พักผ่อน						
ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม						
7.มีทรัพยากรป่าชายเลนไว้ให้ลูกหลานในอนาคต						
8.สภาพป่าชายเลนมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น						
ด้านชุมชน						
9.เป็นที่รู้จักและยอมรับจากคนทั่วไป						
10.คนในหมู่บ้านมีอาชีพทำมาหากินเพิ่มขึ้น						
11.เกิดความเป็นระเบียบวินัยและการปฏิบัติตามกฎระเบียบของคนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น						

ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์

.....

.....

.....

4.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กิจกรรม	ไม่เคย	น้อย 1	ค่อนข้างน้อย 2	ปานกลาง 3	ค่อนข้างมาก 4	มาก 5
1. เข้าร่วมในการติดตาม ความก้าวหน้าการดำเนินงาน ด้านการอนุรักษ์						
2. เข้าร่วมรับทราบการ ดำเนินงาน หรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเกิดการพัฒนาเสร็จสิ้น และถูกต้อง						
3. เข้าร่วมประเมินผลการ ดำเนินงาน หรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ						

ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแต่ละขั้นตอน (การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
วางแผน การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล)

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

หนังสือขออนุญาตใช้สถานที่ และเชิญสนทนากลุ่ม

ที่ / ๒๕๕๕

๑๒๐ หมู่ ๖ ตำบลบางหญ้าแพรก
อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรสาคร
๗๔๐๐๐๐

๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตใช้สถานที่

เรียน หัวหน้าศูนย์วิจัยป้าชายเลนสมุทรสาคร

ด้วยกระผม นายคู่เกียรติ มิตรทอง นักศึกษาปริญญาโท วิชาเอกการจัดการทรัพยากร
เกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จะจัดสนทนากลุ่มเรื่อง “แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมใน
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง” ในวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕ เวลา ๑๐.๐๐-
๑๑.๔๕ น. ณ ศูนย์วิจัยป้าชายเลนสมุทรสาคร โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มประมาณ ๑๐ ท่าน
วัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับ
แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย การนำไปปรับใช้กำหนดแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง หรือพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน และเพื่อประกอบการ
สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ในการนี้จึงเรียนขออนุญาตหัวหน้าศูนย์วิจัย
ป้าชายเลนฯ ใช้ห้องอบรม ตามวัน และเวลาดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุญาต จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) คู่เกียรติ มิตรทอง

(นายคู่เกียรติ มิตรทอง)

นักศึกษาระดับปริญญาโท วิชาเอกการจัดการทรัพยากรเกษตร

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ที่ / ๒๕๕๕

๑๒๐ หมู่ ๖ ตำบลบางหญ้าแพรก
อำเภอเมือง ฯ จังหวัดสมุทรสาคร
๓๔๐๐๐๐

มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม เรื่องแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าชายเลน บ้านหัวโพรง

เรียน (ตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ)

ด้วยกระผม นายกุ้เกียรติ มิตรทอง นักศึกษาปริญญาโท วิชาเอกการจัดการทรัพยากรเกษตร
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จะจัดสนทนากลุ่มเรื่อง “แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง” ในวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕ เวลา ๑๐.๐๐- ๑๑.๔๕ น.
ณ ศูนย์วิจัย ป่าชายเลนสมุทรสาคร วัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็น
และข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
บ้านหัวโพรง ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย การนำไปปรับใช้กำหนดแนวทางพัฒนาการมี
ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน บ้านหัวโพรง หรือพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน
และเพื่อประกอบการสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ในการนี้ ขอเรียนเชิญ
ท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ตามวัน และเวลา ดังกล่าว

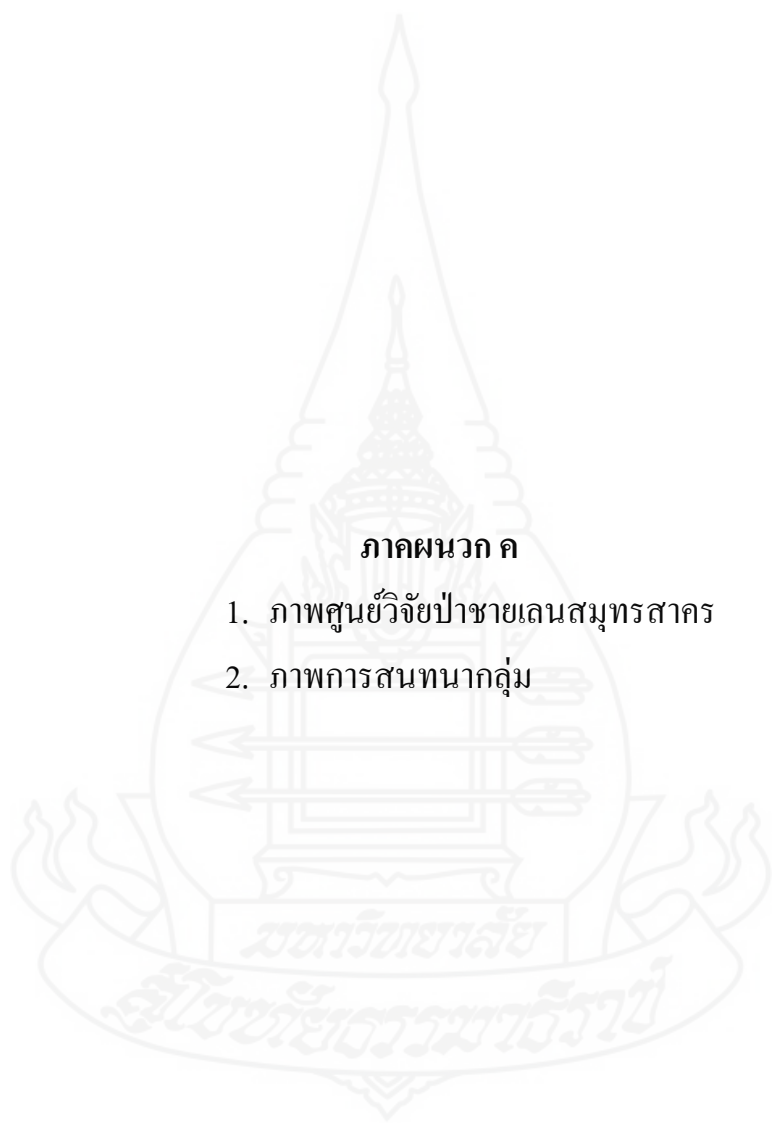
จึงเรียนมาเพื่อ โปรดเข้าร่วมสนทนากลุ่ม จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) กุ้เกียรติ มิตรทอง

(นายกุ้เกียรติ มิตรทอง)

นักศึกษาระดับปริญญาโท วิชาเอกการจัดการทรัพยากรเกษตร
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ภาคผนวก ค

1. ภาพศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรสาคร
2. ภาพการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 1 ศูนย์วิจัยป่าชายเลนสมุทรศาสตร์

ภาพที่ 2 การสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2555

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 7 ก.ค. 55

1. นาย สุทธิเดช หนองเพิ่มพูน (ตัวแทนเทศบาลตำบ.จีน)
2. นาย วิวัฒน์ วงศ์ธนากุล (ตัวแทนชาวบ้าน บ้านหัวโพรง)
3. นาย ศิริศักดิ์ เลานะเพียรพันธ์ (ตัวแทนชาวบ้าน บ้านหัวโพรง)
4. นาย ไพโรจน์ เล็กนรเศรษฐ์ (ตัวแทนชาวประมง)
5. น.ส. มณเฑียร วัฒนกุล (ผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวโพรง)
6. ออ. สิริจันทร์ รัชพงษ์ (สมาชิกเทศบาลตำบลบางคูรัด)
7. นาย สิทธิพร กาษร (ตัวแทนชาวประมง)
8. นาย อธิ วัฒนกุล (สมาชิก อบต.บ้านหัวโพรง)
9. นางสาว นันทนา อภิสิทธิ์ (นักศึกษ. ม.เทคโนโลยีราชมงคลพระนคร) (ตัวแทนนักศึกษา)
10. นางสาว นันทนา อภิสิทธิ์ (ตัวแทนชาวบ้านบ้านหัวโพรง)

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายภูเกียรติ มิตรทอง
วัน เดือน ปีเกิด	1 มกราคม 2514
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
ประวัติการศึกษา	(กษ.บ.) เกษตรศาสตร์บัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2551
สถานที่ทำงาน	ศูนย์วิจัยป้าชายเลนสมุทรสาคร 120 หมู่ 6 ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 74000 โทรศัพท์ 0-3449-8262
ตำแหน่ง	นายท้ายเรือ

